

UCHWAŁA NR 12/2018
ZARZĄDU ZWIĄZKU MIAST I GMIN POJEZIERZA DRAWSKIEGO
z dnia 20 marca 2018r.

w sprawie przyjęcia Polityki przeciwdziałania i zwalczania nadużyć finansowych w Związku Miast i Gmin Pojezierza Drawskiego

Na podstawie §18 ust.2 pkt 5 Statutu Związku Miast i Gmin Pojezierza Drawskiego (Dz. Urz. Woj. Zachodniopomorskiego z 2009r. Nr 18, poz. 760, z 2012r. poz. 590, z 2013r. poz. 2531, z 2014r. poz. 4980, z 2015r. poz. 2684) zarządza się, co następuje:

§1. Przyjmuje się Politykę przeciwdziałania i zwalczania nadużyć finansowych w Związku Miast i Gmin Pojezierza Drawskiego w brzmieniu określonym w załączniku do niniejszej uchwały.

§2. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia z mocą obowiązującą od dnia 1 stycznia 2018r.

Zarząd Związku Miast i Gmin Pojezierza Drawskiego:

- 1) Przewodniczący – Waldemar Włodarczyk -
- 2) Zastępca Przewodniczącego – Piotr Ćwikła -
- 3) Członek Zarządu – Stanisław Cybula -

.....
.....
.....

Zatwierdzam po uwzględnieniu
formalno-prawnym
RADCA PRAWNY
Katarzyna Potocka

**Polityka przeciwdziałania i zwalczania
nadużyć finansowych
w Związku Miast i Gmin Pojezierza Drawskiego**

Spis treści

Podstawa prawna.....	2
Wykaz skrótów i pojęć	4
1. Wstęp.....	6
2. Cel i zakres	7
3. Definicje	8
3.1 Korupcja	10
3.2 Konflikt interesów	11
3.3 Fałszerstwo	14
3.4 Zmowa przetargowa	16
4. Środki zwalczania nadużyć finansowych	20
4.1 Zapobieganie nadużyciom finansowym	21
4.1.1 Kultura etyczna oparta na kodeksie postępowania.....	21
4.1.2 Przeciwdziałanie wystąpieniu konfliktu interesów	23
4.1.3 Systemy zarządzania i kontroli.....	24
4.1.4 Szkolenia i podnoszenie świadomości w zakresie zwalczania nadużyć finansowych.....	26
4.1.5 Podział obowiązków i odpowiedzialności	27
4.2 Wykrywanie i reagowanie, informowanie, raportowanie i korygowanie	28
4.2.1 Wykrywanie i identyfikacja nadużyć finansowych.....	28
4.2.2 Postępowanie w przypadku zidentyfikowania podejrzenia nadużyć finansowych	30
4.2.3 Raportowanie i korygowanie przypadków podejrzenia nadużyć finansowych	33
5. Zarządzanie ryzykiem nadużyć finansowych.....	34

Podstawa prawna

1. Uregulowania zawarte w Polityce przeciwdziałania i zwalczania nadużyć finansowych w Związku Miast i Gmin Pojezierza Drawskiego, zwanej dalej „*Polityką*”, wynikają w szczególności z ustawodawstwa unijnego, jak i ustawodawstwa krajowego.
2. W zakresie ustawodawstwa unijnego są to m.in.:
 - a) art. 325 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej - Rozdział 6: Zwalczanie nadużyć finansowych (Dz. Urz. UE z 2010r. C 83 dnia 30 marca 2010r.).
 - b) Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz. Urz. UE L 347 z dnia 20 grudnia 2013r.), zwane dalej „rozporządzeniem ogólnym”;
 - c) Rozporządzenie Delegowane Komisji (UE) 2015/1970 z dnia 8 lipca 2015r. uzupełniające rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 przepisami szczegółowymi dotyczącymi zgłaszania nieprawidłowości w odniesieniu do Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego;
 - d) Rozporządzenie delegowane Komisji (UE) nr 1268/2012 z dnia 29 października 2012r. w sprawie zasad stosowania rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE, Euratom) nr 966/2013 w sprawie zasad finansowych mających zastosowanie do budżetu ogólnego Unii (Dz. Urz. UE L 62 z dnia 31 grudnia 2012r.);
 - e) Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE, EURATOM) nr 966/2012 z dnia 25 października 2012r. w sprawie zasad finansowych mających zastosowanie do budżetu ogólnego Unii oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE, EURATOM) nr 1605/2002 (Dz. U. L 298 z dnia 26 października 2012r.), zwane dalej „rozporządzeniem finansowym”;
 - f) Konwencja o ochronie interesów finansowych Wspólnot Europejskich z dnia 26 lipca 1995r. (Dz. Urz. WE Nr C 316 z dnia 27 listopada 1995r.);

- g) Rozporządzenie Rady (WE, Euratom) nr 2988/95 z dnia 18 grudnia 1995r. w sprawie ochrony interesów finansowych Wspólnot Europejskich (Dz. U. L 312 z dnia 23 grudnia 1995r.).

3. W zakresie ustawodawstwa krajowego:

- a) Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014-2020 (Dz. U. z 2017r., poz. 1460 z późn. zm.), zwana dalej ustawą wdrożeniową;
- b) Ustawa z dnia 6 czerwca 1997r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2017r., poz. 2204 z późn. zm.);
- c) Ustawa z dnia 6 czerwca 1997r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2017r., poz. 1904 z późn. zm.);
- d) Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2017r., poz. 2077);
- e) Ustawa z dnia 17 grudnia 2004r. o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych (Dz. U. z 2017r., poz. 1311 z późn. zm.);
- f) Ustawa z dnia 16 lutego 2007r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz. U. z 2017r., poz. 229 z późn. zm.);
- g) Ustawa z dnia 16 kwietnia 1993r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz. U. z 2018r. poz. 419);
- h) Ustawa z 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (Dz. U. z 2017r., poz. 1579 z późn. zm.), zwana dalej ustawą Pzp;
- i) Ustawa z dnia 9 czerwca 2006r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym (Dz. U. z 2017r., poz. 1993 z późn. zm.);
- j) Oświadczenie rządowe z dnia 7 maja 2014r. w sprawie mocy obowiązującej Protokołu dodatkowego do Prawnokarnej konwencji o korupcji, sporządzonego w Strasburgu w dniu 15 maja 2003r. (Dz. U. z 2014r., poz. 982).

4. Inne dokumenty stanowiące podstawę sporządzenia niniejszej Polityki:

- a) Załącznik nr 1 do Wytycznych KE dla Państw członkowskich i instytucji wdrażających programy *Ocena ryzyka nadużyć finansowych oraz skuteczne i proporcjonalne środki zwalczania nadużyć finansowych*, EGESIF_14-0021-00 z dnia 16 czerwca 2014r, zwane dalej „załącznikiem nr 1 do wytycznych KE”;
- b) Nota informacyjna COCOF dotycząca przesłanek nadużyć finansowych dla EFRR, EFS i FS;

- c) Wykrywanie przerobionych dokumentów w dziedzinie działań strukturalnych
Praktyczny przewodnik dla instytucji zarządzających opracowany przez grupę ekspertów z państw członkowskich koordynowaną przez Dział D.2 OLAF – Zapobieganie Nadużyciom;
- d) Identyfikowanie przypadków konfliktu interesów w postępowaniach o udzielenie zamówień publicznych w ramach działań strukturalnych. Praktyczny przewodnik dla kierowników opracowany przez grupę ekspertów z państw członkowskich koordynowaną przez dział D.2 OLAF – Zapobieganie Nadużyciom;
- e) Poradnik antykorupcyjny dla urzędników Poradnik antykorupcyjny dla przedsiębiorców
- Przedsiębiorca w środowisku zagrożeń korupcyjnych;
- f) Rekomendacje postępowań antykorupcyjnych przy stosowaniu procedury udzielania zamówień publicznych;
- g) Konflikt interesów w polskiej administracji rządowej – prawo, praktyka, postawy;
- h) Wytyczne w zakresie postępowania z podejrzeniami nadużyć finansowych w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020;
- i) Wytyczne w zakresie kontroli dla Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020;
- j) Wytyczne w zakresie sposobu korygowania i odzyskiwania nieprawidłowych wydatków oraz raportowania nieprawidłowości w ramach programów operacyjnych polityki spójności na lata 2014-2020.

Wykaz skrótów i pojęć

EFSI – Europejskie Fundusze Strukturalne i Inwestycyjne, tj. Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejski Fundusz Społeczny (EFS), Fundusz Spójności (FS), Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i Europejski Fundusz Morski i Rybacki (EFMR),

IA – Instytucja Audytowa,

IMS – ang. Irregularity Management System – system informatyczny uruchomiony i administrowany przez Komisję Europejską, za pomocą którego informacje o nieprawidłowościach przekazywane są przez państwa członkowskie do KE,

IP – Instytucja Pośrednicząca,

IW – Instytucja Wdrażająca,

IZ – Instytucja Zarządzająca,

KE – Komisja Europejska,

WE – Wspólnota Europejska,

NIK – Najwyższa Izba Kontroli,

ABW – Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego,

CBA – Centralne Biuro Antykorupcyjne,

MR – Ministerstwo Rozwoju,

MF-R – komórka organizacyjna Ministerstwa Finansów właściwa w zakresie informowania KE o nieprawidłowościach w wykorzystaniu funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności,

OLAF – Europejski Urząd ds. Zwalczenia Nadużyć Finansowych,

OECD – Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju,

ACFE – Stowarzyszenie Biegłych ds. Przestępstw i nadużyć Gospodarczych (z ang. Association of Certified Fraud Examiners).

UOKiK – Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów,

PO IiŚ 2014-2020 – Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020,

Związek – Związek Miast i Gmin Pojezierza Drawskiego,

Beneficjent – podmiot, o którym mowa w art. 2 pkt 10 lub w art. 63 rozporządzenia ogólnego,

Umowa o dofinansowanie – umowa o dofinansowanie projektu, decyzja o dofinansowaniu oraz porozumienie o statusie równorzędnym z umową o dofinansowanie,

Projekt – przedsięwzięcie w rozumieniu art. 2 pkt 18 ustawy wdrożeniowej, w tym przypadku oznaczający przedsięwzięcie zmierzające do osiągnięcia założonego celu określonego wskaźnikami, z określonym początkiem i końcem realizacji, zgłoszone do objęcia albo objęte współfinansowaniem UE z Funduszu Spójności w ramach POIiŚ,

Okres trwałości – okres, o którym mowa w art. 71 ust.1 rozporządzenia ogólnego;

Wydatek kwalifikowany – wydatek lub koszt poniesiony w związku z realizacją projektu, zgodnie z zasadami określonymi w Wytycznych w zakresie kwalifikowalności wydatków w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2014-2020, który kwalifikuje się do refundacji lub rozliczenia (w przypadku systemu zaliczkowego) ze środków przeznaczonych na realizację PO IiŚ 2014-2020;

Podmiot upoważniony do ponoszenia wydatków kwalifikowanych – podmiot, który na podstawie zawartego z Związkiem porozumienia upoważniony jest do ponoszenia wydatków kwalifikowanych w ramach realizacji projektów PO IiŚ, dla których beneficjentem jest Związek;

Wniosek o płatność – należy przez to rozumieć wniosek o płatność beneficjenta, o którym mowa w *Zaleceniach w zakresie wzoru wniosku o płatność beneficjenta w ramach programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020*;

Centralny System Teleinformatyczny (System SL2014) – aplikacja główna centralnego systemu teleinformatycznego, która służy m.in. do wspierania procesów związanych z obsługą projektu od momentu podpisania umowy o dofinansowanie;

IMS – *Irregularity Management System*, system informatyczny uruchomiony i administrowany przez Komisję Europejską za pomocą którego informacje o nieprawidłowościach przekazywane są przez państwa członkowskie do KE.

1. Wstęp

Stosowanie wysokich standardów uczciwości i etycznego postępowania we wszystkich procesach związanych z wdrażaniem PO LiŚ na lata 2014-2020, jest jednym z kluczowych elementów tworzenia wiarygodności, zaufania oraz dbałości o dobry wizerunek funduszy europejskich. Zgodnie z art. 59 ust. 2 rozporządzenia finansowego państwa członkowskie podejmują wszelkie niezbędne środki, w tym środki ustawodawcze, wykonawcze i administracyjne, aby chronić interesy finansowe Unii, w szczególności poprzez zapobieganie nieprawidłowościom i nadużyciom finansowym, wykrywanie ich i korygowanie. Ponadto, art. 72 lit. h rozporządzenia ogólnego wymaga, aby systemy zarządzania i kontroli zapewniły zapobieganiu nieprawidłowościom, jak również nadużyciom finansowym wraz z ich wykrywaniem, korygowaniem i odzyskiwaniem kwot nienależnie wypłaconych wraz z odsetkami z tytułu zwrotu tych kwot po terminie.

Beneficjenci środków w ramach POI LiŚ 2014-2020 zobowiązani są do wprowadzenia i stosowania w trakcie realizacji projektu, jak i okresie trwałości projektu, odpowiednie działania zapobiegające konfliktowi interesów w rozumieniu art. 57 rozporządzenia finansowego. Ponadto Beneficjenci zobowiązani są do rzetelnego oszacowania wystąpienia nadużyć finansowych w związku z realizacją projektu oraz opracowania skutecznych i proporcjonalnych środków przeciwdziałania wystąpieniu nadużyć finansowych.

Niniejsza Polityka, wraz z opisanymi w niej sposobami zarządzania ryzykiem nadużyć finansowych i wskazanymi mechanizmami kontrolnymi, stanowią narzędzie zapewniające, że jakiegokolwiek próby nadużyć finansowych są niedopuszczalne i nie będą tolerowane, a ich

wystąpienie zostanie niezwłocznie zgłoszone odpowiednim organom. Związek Miast i Gmin Pojezierza Drawskiego, zwany dalej „Związkiem”, zobowiązany jest do utrzymania wysokich standardów prawnych, etycznych i moralnych oraz do przestrzegania zasad prawności, obiektywności, odpowiedzialności i uczciwości. Związek powinien być postrzegany bowiem jako instytucja przeciwna przejawom nadużyć finansowych i korupcji w prowadzeniu swojej działalności. Od wszystkich pracowników Związku oczekuje się powyższego podejścia do realizowanych spraw.

2. Cel i zakres

Głównym celem niniejszej Polityki jest zapewnienie odpowiedniego poziomu zarządzania ryzykiem nadużyć finansowych. Realizacja przez Związek zapisów niniejszej Polityki ma za zadanie:

- 1) skuteczne zapobieganie nadużyciom finansowym,
- 2) promowanie kultury organizacyjnej ułatwiającej zapobieganie i wykrywanie nadużyć finansowych oraz oszustw,
- 3) wdrożenie i rozwój procedur pomocnych w identyfikowaniu nadużyć finansowych, przestępstw o charakterze korupcyjnym oraz konfliktu interesów,
- 4) minimalizowanie skutków nadużyć finansowych,
- 5) ochronę interesów finansowych budżetu UE oraz budżetu państwa (w sytuacji powzięcia informacji o podejrzeniu popełnienia nadużycia finansowego),
- 6) promocja etycznych wzorców postępowania.

Celem przedstawionej Polityki jest zapewnienie właściwego poziomu zarządzania ryzykiem nadużyć finansowych w zakresie:

- 1) zapobiegania,
- 2) wykrywania,
- 3) reagowania,
- 4) informowania,
- 5) raportowania i ich korygowania.

Niniejsza polityka obowiązuje w okresie realizacji, jak i okresie trwałości projektów w ramach PO IiŚ 2014-2020.

3. Definicje

W Polityce zastosowano następujące definicje:

- I. **nieprawidłowość** – nieprawidłowość indywidualną, o której mowa w art. 2 pkt 36 rozporządzenia ogólnego, oznaczająca każde naruszenie prawa unijnego lub prawa krajowego dotyczącego stosowania prawa unijnego, wynikające z działania lub zaniechania podmiotu gospodarczego zaangażowanego we wdrażanie EFSI, które ma lub może mieć szkodliwy wpływ na budżet Unii poprzez obciążenie budżetu Unii nieuzasadnionym wydatkiem;
- II. **nieprawidłowość systemowa** – zgodnie z art. 2 pkt. 38 rozporządzenia ogólnego oznacza każdą nieprawidłowość, która może mieć charakter powtarzalny o wysokim prawdopodobieństwie wystąpienia w podobnych rodzajach operacji, będącą konsekwencją istnienia poważnych defektów w skutecznym funkcjonowaniu systemu zarządzania i kontroli, w tym polegającą na nieprzewodzeniu odpowiednich procedur zgodnie z niniejszym rozporządzeniem oraz przepisami dotyczącymi poszczególnych funduszy;
- III. **nadużycie finansowe** – zgodnie z art. 1 ust. 1 Konwencji o ochronie interesów finansowych Wspólnot Europejskich sporządzonej na mocy art. K.3 Traktatu o Unii Europejskiej jest to:
 - 1) w odniesieniu do wydatków – jakiegokolwiek umyślne działanie lub zaniechanie dotyczące:
 - a) wykorzystania lub przedstawienia fałszywych, nieścisłych lub niekompletnych oświadczeń lub dokumentów, które ma na celu sprzeniewierzenie lub bezprawne zatrzymanie środków z budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich lub budżetów zarządzanych przez Wspólnoty Europejskie lub w ich imieniu,
 - b) nieujawnienia informacji z naruszeniem szczególnego obowiązku, w tym samym celu,
 - c) niewłaściwego wykorzystania takich środków do celów innych niż te, na które zostały pierwotnie przyznane;
 - 2) w odniesieniu do przychodów – jakiegokolwiek umyślne działanie lub zaniechanie dotyczące:
 - a) wykorzystania lub przedstawienia fałszywych, nieścisłych lub niekompletnych oświadczeń lub dokumentów, które ma na celu bezprawne zmniejszenie środków budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich lub budżetów zarządzanych przez Wspólnoty Europejskie lub w ich imieniu,

- b) nieujawnienia informacji z naruszeniem szczególnego obowiązku, w tym samym celu,
- c) niewłaściwego wykorzystania korzyści uzyskanej zgodnie z prawem, w tym samym celu.

IV. **podejrzanie popełnienia nadużycia finansowego** – zgodnie z rozporządzeniem delegowanym KE (UE) 2015/1970 z dnia 8 lipca 2015 r., jest to nieprawidłowość, która prowadzi do wszczęcia postępowania administracyjnego lub sądowego na poziomie krajowym w celu stwierdzenia zamierzonego zachowania, w szczególności nadużycia finansowego, o którym mowa w art. 1 ust. 1 lit. a) Konwencji w sprawie ochrony interesów Wspólnot Europejskich sporządzonej na mocy art. K.3 Traktatu o Unii Europejskiej;

V. **zwalczanie nadużyć finansowych** – należy przez to rozumieć wprowadzenie w Związku skutecznych, efektywnych i adekwatnych mechanizmów, uwzględniających zdefiniowane rodzaje ryzyka;

VI. **ryzyko brutto** - poziom ryzyka przed uwzględnieniem wpływu istniejących lub planowanych do wdrożenia mechanizmów kontrolnych;

VII. **ryzyko netto** - odnosi się do poziomu ryzyka po uwzględnieniu wpływu istniejących mechanizmów kontrolnych i ich skuteczności, a zatem do obecnej sytuacji;

VIII. **ryzyko rezydualne** – ryzyko lub niebezpieczeństwo zdarzenia, zjawiska lub okoliczności, które po zastosowaniu wszelkich możliwych, bądź częściowych środków kontroli oraz najlepszych praktyk w postępowaniu z nim, nadal pozostaje. Nawet jeśli wszystkie teoretycznie możliwe środki bezpieczeństwa zostaną zastosowane. Jest to ryzyko, jakie pozostaje po przeprowadzeniu przez IZ działań zmierzających do zminimalizowania wpływu (skutków) oraz prawdopodobieństwa wystąpienia niepomyślnych zdarzeń, włączając działania kontrolne podjęte w odpowiedzi na ryzyko.

W celu ujednolicenia podejścia instytucji zaangażowanych w realizację PO IiŚ 201-2020 do procesu zapobiegania i zwalczania nadużyć finansowych na potrzeby niniejszej Polityki scharakteryzowano najczęściej spotykane nadużycia finansowe, mające jednocześnie największy wpływ na proces wydatkowania środków unijnych w ramach wdrażania PO IiŚ 2014-2020. Wskazane poniżej nadużycia finansowe nie stanowią katalogu zamkniętego. W toku wdrażania PO IiŚ 2014-2020 mogą zostać zidentyfikowane nowe praktyki i metody przestępstw, które spełniają definicję nadużycia finansowego.

3.1 Korupcja

Zgodnie z międzynarodowymi instrumentami prawnymi korupcję definiuje się w szerokim znaczeniu jako nadużycie władzy dla korzyści osobistej. Na potrzeby niniejszej Polityki przyjęto definicję pojęcia „korupcja” zgodnie z art.1 ust. 3a ustawy o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym. Zgodnie z zapisami ww. artykułu korupcja jest to czyn:

- 1) polegający na obiecywaniu, proponowaniu lub wręczaniu przez jakąkolwiek osobę, bezpośrednio lub pośrednio, jakichkolwiek nienależnych korzyści osobie pełniącej funkcję publiczną dla niej samej lub dla jakiejkolwiek innej osoby, w zamian za działanie lub zaniechanie działania w wykonywaniu jej funkcji;
- 2) polegający na żądaniu lub przyjmowaniu przez osobę pełniącą funkcję publiczną bezpośrednio, lub pośrednio, jakichkolwiek nienależnych korzyści, dla niej samej lub dla jakiejkolwiek innej osoby, lub przyjmowaniu propozycji lub obietnicy takich korzyści, w zamian za działanie lub zaniechanie działania w wykonywaniu jej funkcji;
- 3) popełniany w toku działalności gospodarczej, obejmującej realizację zobowiązań względem władzy (instytucji) publicznej, polegający na obiecywaniu, proponowaniu lub wręczaniu, bezpośrednio lub pośrednio, osobie kierującej jednostką niezaliczaną do sektora finansów publicznych lub pracującej w jakimkolwiek charakterze na rzecz takiej jednostki, jakichkolwiek nienależnych korzyści, dla niej samej lub na rzecz jakiejkolwiek innej osoby, w zamian za działanie lub zaniechanie działania, które narusza jej obowiązki i stanowi społecznie szkodliwe odwzajemnienie;
- 4) popełniany w toku działalności gospodarczej obejmującej realizację zobowiązań względem władzy (instytucji) publicznej, polegający na żądaniu lub przyjmowaniu bezpośrednio lub pośrednio przez osobę kierującą jednostką niezaliczaną do sektora finansów publicznych lub pracującą w jakimkolwiek charakterze na rzecz takiej jednostki, jakichkolwiek nienależnych korzyści lub przyjmowaniu propozycji lub obietnicy takich korzyści dla niej samej lub dla jakiejkolwiek innej osoby, w zamian za działanie lub zaniechanie działania, które narusza jej obowiązki i stanowi społecznie szkodliwe odwzajemnienie.

Korupcję można podzielić na dwie klasy:

- a) korupcję bierną, polegającą na przyjmowaniu przez osobę pełniącą funkcję publiczną korzyści majątkowych czy osobistych – lub i h obietnic,
- b) korupcję czynną, polegającą na udzieleniu osobie będącej funkcjonariuszem publicznym korzyści majątkowej czy osobistej – lub jej obietnicy.

W sytuacji, gdy pracownik Związku spotka się z próbą korupcji, zobowiązany jest do:

- 1) zdecydowanej odmowy przyjęcia propozycji korupcyjnej,
- 2) jeżeli jest to możliwe, dokonania zgodnie z art. 243 §1 Kodeksu postępowania karnego, tzw. „obywatelskiego zatrzymania sprawcy przestępstwa, np. przy pomocy służby ochrony, uwzględniając jednocześnie bezpieczeństwo własne i swojego otoczenia,
- 3) równoczesnego poinformowania osoby dopuszczając się czynu korupcji, że dopuścił się przestępstwa,
- 4) niezwłocznego zgłoszenia informacji o zaistniałej sytuacji bezpośredniemu przełożonemu lub innej osobie z kierownictwa oraz zawiadomienie właściwych organów ścigania, np. CBA, policję (art. 304 §2 Kodeksu postępowania karnego),
- 5) opisanie zdarzenia w notatce służbowej,
- 6) współpracy z organami ścigania w celu wyjaśnienia okoliczności zdarzenia.

Z uwagi na niebezpieczeństwo pomówienia przez osobę poddawaną ww. czynnościom pracownik Związku winien wykonywać czynności w obecności osoby trzeciej. Pracownicy Związku winni w kontaktach z osobą dopuszczającą się czynu korupcji, zachować należyty profesjonalizm, bezstronność i zawodowy sceptycyzm, w sposób nie dający podstaw do uznania zachowania pracownika za prowokację, nakłanianie lub namawianie do wręczenia korzyści, nie wolno im zwracać osobie podejrzanej przedmiotów, które mogą stanowić dowody przestępstwa, pozostawiać ich poza swoją kontrolą lub w zasięgu osób postronnych, ani ich chować w sposób mogący nasuwać podejrzenie, że korzyść majątkowa została przyjęta. Niepoinformowanie organów ścigania o możliwości popełnienia przestępstwa ściganego z urzędu przez pracowników Związku może zostać potraktowane jako niedopełnienie obowiązku, tj. czyn z art. 231 Kodeksu karnego.

3.2 Konflikt interesów

Zgodnie z art. 57 ust. 1 i 2 rozporządzenia finansowego konflikt interesów istnieje wówczas, gdy bezstronne i obiektywne pełnienie funkcji podmiotu upoważnionego do działań finansowych lub innej osoby uczestniczącej w wykonywaniu budżetu oraz zarządzaniu budżetem, w tym w działaniach przygotowawczych, a także audycie lub kontroli budżetu, jest zagrożone z uwagi na względy rodzinne, emocjonalne, sympatie polityczne lub przynależność państwową, interes gospodarczy lub jakiegokolwiek inne interesy wspólne z odbiorcą. Zgodnie z art. 24 dyrektywy 2014/24/UE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 lutego 2014 r.

w sprawie zamówień publicznych „pojęcie konfliktu interesów obejmuje co najmniej każdą sytuację, w której członkowie personelu instytucji zamawiającej lub dostawcy usług w zakresie obsługi zamówień działającego w imieniu instytucji zamawiającej biorący udział w prowadzeniu postępowania i udzieleniu zamówienia lub mogący wpłynąć na wynik tego postępowania mają, bezpośrednio lub pośrednio, interes finansowy, ekonomiczny lub inny interes osobisty, który postrzegać można jako zagrażający ich bezstronności i niezależności w związku z postępowaniem o udzielenie zamówienia”.

Zgodnie z art. 32 Rozporządzenia delegowanego Komisji (UE) nr 1268/2012 z dnia 29 października 2012r. działania, które mogą spowodować konflikt interesów w rozumieniu art. 57 ust. 2 rozporządzenia finansowego, bez uszczerbku dla kwalifikowania ich jako nielegalnej działalności stanowiących podstawę do wykluczenia z udziału w procedurach udzielania zamówień publicznych, mogą przyjmować jedną z następujących form:

- a) przyznanie sobie lub innym nieuzasadnionych bezpośrednich lub pośrednich korzyści,
- b) odmowa przyznania dostawcy/wykonawcy praw lub korzyści, do których jest on uprawniony,
- c) wykonanie czynności niewłaściwej lub stanowiącej nadużycie lub zaniechanie wykonania czynności, które są nakazane.

Inne działania mogące spowodować konflikt interesów to działania, które mogą zagrozić bezstronnemu i obiektywnemu wykonywaniu przez daną osobę jej obowiązków, takich jak udział w komisji oceniającej w procedurze udzielania zamówień publicznych lub dotacji, jeśli osoba ta może bezpośrednio lub pośrednio czerpać korzyści finansowe z wyniku tych procedur. Domniemanie konfliktu interesów istnieje również wtedy, gdy kandydat lub oferent jest pracownikiem zamawiającego (z zastrzeżeniem wcześniejszego uzyskania od swojego przełożonego zgody na udział w danej procedurze).

Procesami w szczególności narażonymi na wystąpienie konfliktu interesów w Związku mogą być m.in.:

- 1) przeprowadzenie zamówień publicznych;
- 2) informowania o nieprawidłowościach (np. ryzyko nieuznania danej sytuacji za nieprawidłowość, pomimo istnienia do tego przesłanek, ze względu na konflikt interesów);

- 3) przygotowywanie wniosków o płatność i deklarowanie wydatków (przedstawienie do dofinansowania wydatków niedostatecznie zweryfikowanych lub niekwalifikowanych w wyniku wystąpienia konfliktu interesów).

Zgodnie z ustawą Pzp, obowiązek wyłączenia z postępowania o udzielenie zamówienia publicznego osób, wobec których istnieją wątpliwości co do ich bezstronności, spoczywa na zamawiającym. Art. 7 ust 2 ustawy Pzp nakłada na zamawiających obowiązek przeprowadzenia czynności związanych z przygotowaniem i przeprowadzeniem postępowania o udzielenie zamówienia publicznego przez osoby zapewniające bezstronność i obiektywizm.

Za konflikt interesów należy w szczególności uznać sytuacje, gdy pomiędzy pracownikami Związku a oferentem/dostawcą/wykonawcą istnieją powiązania kapitałowe, osobowe, rodzinne. Powiązania rodzinne to stosunek małżeństwa, pokrewieństwa, powinowactwa. Powiązania osobowe dotyczą sytuacji, gdy ta sama osoba pełni funkcje zarządzające, kontrolne lub nadzorcze w różnych podmiotach albo też, gdy pomiędzy podmiotami a osobami pełniącymi w nich powyższe funkcje zachodzą powiązania wynikające ze stosunku pracy, o charakterze rodzinnym lub powiązania majątkowe.

Mając na uwadze, że środki pochodzące z funduszy wspólnotowych, aby mogły zostać uznane za kwalifikowane, muszą być ponoszone z zachowaniem zasady uczciwej konkurencji, efektywności, jawności, przejrzystości oraz równego traktowania wykonawców, beneficjent nie może dokonać zakupu towarów lub usług od podmiotów powiązanych z nim osobowo lub kapitałowo, ponieważ stanowi to wystąpienie konfliktu interesów. W związku z powyższym, jeżeli przy udzielaniu zamówienia publicznego stwierdzone zostaną tego rodzaju powiązania, które budzą wątpliwości co do zachowania wymienionych zasad oraz nie zostaną przedstawione wyjaśnienia jednoznacznie potwierdzające przestrzeganie powyższych zasad, wydatek może zostać uznany za niekwalifikowalny. Ocena występowania konfliktu interesów w realizowanych projektach wymaga każdorazowo analizy konkretnego przypadku, tj. czy wybór dostawcy/wykonawcy został dokonany z zachowaniem obowiązujących zasad określonych w ustawie Pzp, jak również zasad wydatkowania środków europejskich.

Regulacje zawarte w art. 57 ust. 1 rozporządzenia finansowego wskazują również procedury postępowania w przypadku zidentyfikowania konfliktu interesów, zgodnie z którymi

wszystkim podmiotom upoważnionym do działań finansowych oraz wszystkim innym osobom uczestniczącym w wykonywaniu budżetu oraz zarządzaniu budżetem, w tym w działaniach przygotowawczych, a także w audycie lub kontroli budżetu zakazuje się podejmowania jakichkolwiek działań, które mogą spowodować powstanie konfliktu ich interesów z interesami Unii, a w razie wystąpienia zagrożenia wystąpienia konfliktu interesów, de rezygnacji z wykonywania danych działań i przekazania sprawy innej osobie.

Najczęstsze sposoby służące wykrywaniu przypadków występowania zjawiska konfliktu interesów to: doniesienia i zażalenia, porównanie adresów dostawców/wykonawców z adresami pracowników, badanie aktów własności dostawcy/wykonawcy, rozmowy z pracownikami odchodzącymi z pracy i porównanie adresów dostawców/wykonawców z adresami kolejnych pracodawców oraz rozmowy z pracownikami działów zaangażowanych w realizację ww. procesów pod kątem faworyzowania jednego lub kilku dostawców/wykonawców.

Każdy pracownik Związku w sytuacji wystąpienia potencjalnego lub rzeczywistego konfliktu interesu winien niezwłocznie zgłosić ten fakt bezpośredniemu przełożonemu. W uzasadnionych przypadkach takiego pracownika należy wyłączyć z dalszych czynności, a jeżeli jest to konieczne i możliwe, zobowiązuje się Związek do powtórzenia wszelkich istotnych etapów określonych czynności, w których dany pracownik brał udział. W przypadku wystąpienia rzeczywistego konfliktu interesu wynikającego z działań pracownika Związku polegających na naruszeniu zapisów niniejszej Polityki, pracownik taki może zostać pociągnięty do odpowiedzialności dyscyplinarnej.

3.3 Falszerstwo

Do przestępstw przeciwko wiarygodności dokumentów zaliczyć można zarówno fałszerstwo materialne, jak i intelektualne. Odpowiedzialność karna za przestępstwa przeciw wiarygodności dokumentów wynika z zapisów Kodeksu karnego.

Fałszerstwo materialne, jest przestępstwem powszechnym dotyczącym każdej osoby - nie tylko funkcjonariuszy publicznych i zgodnie z zapisami art. 270 Kodeksu karnego polega na przerobieniu, podrobieniu lub użyciu sfałszowanego dokumentu. Podrobienie lub przerobienie dokumentu nie odnosi się do dokumentu jako całości, w związku z powyższym może również odnosić się wyłącznie do jego fragmentu. Przestępstwo to nie dotyczy również

sposobu, w jaki zostało dokonane fałszerstwo, poziomu zafałszowania czy też umiejętności fałszującego, lecz jedynie samego stwierdzenia faktu sfałszowania dokumentu.

Podrobienie dokumentu polega na sporządzeniu dokumentu na nowo wraz ze stworzeniem pozoru, że dany dokument jest autentyczny. Najbardziej popularnym przykładem podrobienia dokumentu jest sfałszowanie podpisu na dokumencie. Należy w tym miejscu zauważyć, że podrobienie podpisu innej osoby - nawet za jej zgodą - także wyczerpuje znamiona popełnienia przestępstwa wskazane w art. 270 Kodeksu karnego.

Przerobienie dokumentu oznacza dokonanie zmian w tekście już istniejącego dokumentu i uczynieniu go w ten sposób nieprawdziwym. Za przykłady popełnienia tego typu przestępstwa należy wskazać przede wszystkim wszelkiego rodzaju dopiski lub usuwanie fragmentów tekstu, wywabienia, wymazania, przekreślenia itp.

Użycie sfałszowanego dokumentu jest rozumiane jako jego przedłożenie osobie uprawnionej np. do kontroli, zrealizowanie na jego podstawie świadczenia, np. poprzez wypłatę środków refundacyjnych czy też przeniesienia własności oraz jego przedstawienie organowi prowadzącemu postępowanie dowodowe.

Przyjmuje się, że z dokonaniem czynu w formie podrobienia lub przerobienia mamy głównie do czynienia w momencie, gdy podjęto czynności mające na celu upozorowanie autentyczności danego dokumentu, a więc samo podjęcie działania jest przestępstwem. Natomiast użycie sfałszowanego dokumentu stanowi moment jego przedstawienia jako autentycznego i mającego znaczenie prawne. Przyjmuje się, że karalne jest tylko takie sfałszowanie dokumentu, które polega na jego wykorzystaniu jako przedmiotu o znaczeniu prawnym.

Zgodnie z zapisami art. 270 §1 Kodeksu karnego, kto, w celu użycia za autentyczny, podrabia lub przerabia dokument lub takiego dokumentu jako autentycznego używa, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat.

Fałszerstwo intelektualne, zgodnie z art. 271 Kodeksu karnego, jest to urzędowe poświadczenie nieprawdy co do okoliczności mającej znaczenie prawne przez funkcjonariusza publicznego lub inną osobę uprawnioną do wystawienia dokumentu.

Przestępstwo te powyżej może być popełnione tylko przez osobę mającą prawny status funkcjonariusza publicznego albo też szczególny tytuł prawny (upoważnienie) do wystawienia dokumentów określonego rodzaju. Poświadczenie nieprawdy może polegać m.in. na potwierdzeniu okoliczności, które nie miały miejsca, na ich przeinaczeniu albo na zatajeniu.

Poświadczenie nieprawdy nie jest przestępstwem przeciwko autentyczności dokumentu lecz stwierdzeniem faktów czy okoliczności niezgodnych z prawdą. Warunkiem pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności karnej za fałszerstwo intelektualne jest wykazanie, że osoba poświadczająca nieprawdę miała świadomość faktu poświadczania nieprawdy. Popełnienie błędu, nawet rażącego, nie daje podstaw do pociągnięcia do odpowiedzialności karnej na podstawie art. 271 Kodeksu karnego odnoszących się do przestępstw przeciw wiarygodności dokumentów. Działanie takie może skutkować odpowiedzialnością karną z tytułu niedopełnienia obowiązków (art. 231 Kodeksu karnego) lub odpowiedzialnością dyscyplinarną za naruszenie obowiązków pracowniczych.

3.4 Zmowa przetargowa

Zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 7 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, zmony przetargowe to porozumienia, których celem lub skutkiem jest wyeliminowanie, ograniczenie lub naruszenie w inny sposób konkurencji na rynku właściwym. Zmowa przetargowa polega zatem na uzgadnianiu przez przedsiębiorców przystępujących do przetargu lub przez tych przedsiębiorców i przedsiębiorcę będącego organizatorem przetargu warunków składanych ofert, w szczególności co do zakresu prac lub ceny.

Zmowa przetargowa, na potrzeby niniejszej Polityki, jest więc porozumieniem przedsiębiorców, które prowadzi do zaniechania działań konkurencyjnych na rzecz niejawniej współpracy przy składaniu ofert w zakresie m.in. wysokości ceny lub jakości towarów lub usług.

Wyróżnić można dwa główne typy zmów przetargowych:

a) zmowa pozioma (horyzontalna) lub kartel, czyli porozumienie ograniczające konkurencję między przedsiębiorcami, którzy powinni między sobą rywalizować,

b) zмова pionowa (wertykalna), czyli porozumienie pomiędzy podmiotami działającymi na różnych szczeblach obrotu (np. pomiędzy producentem i dystrybutorem lub zamawiającym i wykonawcą).

Zmowy przetargowe horyzontalne mogą przybierać wiele form, jednak zawsze mają na celu osłabienie konkurencji między potencjalnymi wykonawcami, co ostatecznie może prowadzić do zawyżenia ceny lub pogorszenia jakości towarów lub usług.

Zmowy przetargowe wertykalne polegają najczęściej na uzgodnieniu warunków przetargu lub treści specyfikacji istotnych warunków zamówienia (SIWZ) między zamawiającym a jednym z potencjalnych wykonawców, w celu wykluczenia z udziału w przetargu innych wykonawców.

Obydwa typy zmów stanowią poważny problem w postaci wyboru przez zamawiającego oferty mniej korzystnej ekonomicznie lub zakupu towaru o znacznie gorszej jakości niż ta, którą mógłby wybrać, gdyby konkurencja w przetargu funkcjonowała prawidłowo. Głównymi efektami i jednocześnie głównym motorem zawierania współpracy przedsiębiorców jest zazwyczaj wzrost ceny przy jednoczesnym spadku jakości oferowanych produktów. Tracą na tym w szczególności pozostali uczestnicy rynku poprzez konieczność pokrywania różnicy między ceną ustaloną przez zamawiających się przedsiębiorców, a taką, która ukształtowałaby się w wyniku nieskrępowanej gry rynkowej oraz otrzymywaniem usług lub produktów gorszej jakości za wyższą cenę.

We wszystkich krajach należących do OECD, zminy przetargowe są działaniem niezgodnym z prawem i podlegają ściganiu, a także sankcjom zgodnie z regułami i prawem konkurencji.

Również w prawie polskim, w art. 305 § 1 Kodeksu karnego zostały zawarte przepisy dotyczące odpowiedzialności karnej za „zmawianie się”. Zgodnie z tym artykułem, kto w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, udaremnia lub utrudni przetarg publiczny albo wchodzi w porozumienie z inną osobą działając na szkodę właściciela mienia albo osoby lub instytucji, na rzecz której przetarg jest dokonywany, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

Podstawowym aktem prawnym, który reguluje kwestie związane z ochroną konkurencji w Polsce, jest ustawa o ochronie konkurencji i konsumentów, nazywana również ustawą

antymonopolową. Ustawa ta obejmuje przedsiębiorców i wprowadza zakaz podejmowania przez nich działań, które mogłyby ograniczyć konkurencję. Z uwagi na szeroką definicję przedsiębiorcy przyjętą w ustawie o ochronie konkurencji i konsumentów, adresatami zakazu zmów przetargowych są nie tylko przedsiębiorcy prowadzący działalność gospodarczą, lecz również podmioty świadczące usługi użyteczności publicznej lub organizujące tego rodzaju usługi (jednostki samorządu terytorialnego). Należy mieć również na uwadze, że zakaz zmów przetargowych nie znajdzie jednak zastosowania w przypadku porozumień zawieranych przez wykonawcę z takim zamawiającym, który w świetle ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów nie będzie posiadał statusu przedsiębiorcy.

Ustawa o ochronie konkurencji i konsumentów wprowadza również zakaz zawierania przez przedsiębiorców porozumień, których celem lub skutkiem jest ograniczenie konkurencji. Obejmuje on zarówno firmy bezpośrednio ze sobą konkurujące, a zatem działające na tym samym szczeblu obrotu, jak i podmioty ze sobą nie konkurujące, funkcjonujące na różnych szczeblach obrotu.

Ustawa antymonopolowa zawiera przykładowy katalog porozumień, które zostaną uznane za znowę, a zatem sprzeczne z prawem. Zgodnie z art. 6 ust 1 pkt 1-6 ustawy monopolowej, sprzeczne z prawem są porozumienia przedsiębiorców polegające na:

- a) ustalaniu, bezpośrednio lub pośrednio, cen i innych warunków zakupu lub sprzedaży towarów,
- b) ograniczaniu lub kontrolowaniu produkcji lub zbytu oraz postępu technicznego lub inwestycji,
- c) podziale rynków zbytu lub zakupu,
- d) stosowaniu w podobnych umowach z osobami trzecimi uciążliwych lub niejednorodnych warunków umów, stwarzających tym osobom zróżnicowane warunki konkurencji,
- e) uzależnianiu zawarcia umowy od przyjęcia lub spełnienia przez drugą stronę innego świadczenia, niemającego rzeczowego ani zwyczajowego związku z przedmiotem umowy,
- f) ograniczaniu dostępu do rynku lub eliminowaniu z rynku przedsiębiorców nieobjętych porozumieniem, uzgadnianiu przez przedsiębiorców przystępujących do przetargu lub przez tych przedsiębiorców i przedsiębiorcę będącego organizatorem przetargu warunków składanych ofert, w szczególności zakresu prac lub ceny.

Należy zauważyć, że wystarczające jest spełnienie jednej z przesłanek zawartych w ww. katalogu, by uznać, że zostało naruszone prawo. Zatem, jeżeli porozumienie miało za cel wpływanie na konkurencję na danym rynku, jest ono nielegalne, nawet w przypadku, gdy nie zostało realnie zrealizowane.

Do najczęściej występujących mechanizmów zmów przetargowych, które są wykorzystywane przez przedsiębiorców należy zaliczyć:

- a) składanie ofert kurtuazyjnych (ang. cover bidding), które polega na uzgodnieniu złożenia przez konkurentów ofert mniej korzystnych dla zamawiającego od oferty wykonawcy wytypowanego przez uczestników zmowy na zwycięzcę. Złożenie ofert kurtuazyjnych ma stwarzać pozory istnienia konkurencji w przetargu lub przekonać zamawiającego, że oferta wspierana jest dla niego korzystna,
- b) ograniczanie ofert (ang. bid-suppression), które polega na uzgodnionym odstąpieniu przez jednego lub kilku potencjalnych wykonawców od udziału w przetargu, lub na wycofaniu wcześniej złożonej oferty albo na podjęciu innych kroków, dzięki którym oferta nie będzie brana pod uwagę – tak, aby została wybrana oferta uzgodniona przez uczestników porozumienia jako oferta zwycięska,
- c) rozstawianie i wycofywanie ofert obejmuje składanie ofert kurtuazyjnych i ograniczanie ofert. Istotą tego mechanizmu jest uzgodnienie treści ofert, które są odpowiednio różnicowane, tak by po otwarciu ofert zajmowały pierwsze miejsca. Gdy tak się staje, oferta najkorzystniejsza jest wycofywana albo podejmowane są kroki mające służyć temu, by oferta ta nie była brana pod uwagę i by zapewnić zwycięstwo najmniej korzystnej spośród ofert złożonych przez uczestników porozumienia,
- d) systemowy podział rynku (market allocation), który polega na wytypowaniu i uzgodnieniu przetargów (wyodrębnionych na podstawie kryteriów geograficznych, przedmiotowych lub podmiotowych), w jakich poszczególni uczestnicy porozumienia będą brać udział i wygrywać, a w jakich w ogóle nie będą składać ofert lub będą składać jedynie oferty zabezpieczające.

W przypadku zaistnienia podejrzenia wystąpienia zmowy przetargowej pracownicy Związku są zobowiązani do dokonania gruntownej analizy konkretnego segmentu (branży) rynku lub sukcesywne lub doraźne (w zależności od zaistniałych okoliczności sprawy) przeprowadzanie działań weryfikacyjnych. Powyższa analiza powinna być przeprowadzona w oparciu o wypracowaną przez UOKiK procedurę i metodykę wykrywania symptomów wystąpienia

potencjalnych zmów przetargowych w postępowaniach o udzielenie zamówienia publicznego. Przeprowadzona analiza powinna wskazywać, czy na podstawie pozyskanych informacji możliwe jest stwierdzenie wystąpienia nieprawidłowości w konkretnych postępowaniach oraz czy mogą one stanowić zmwę przetargową. Minimalny zakres danych służących ocenie ewentualnego ryzyka wystąpienia zmwowy powinien obejmować:

- a) dane o przetargu,
- b) dane o wykonawcy
- c) dane dotyczące ofert (zwycięskiej, odrzuconych i wycofanych),
- d) dane o podwykonawcy/podwykonawcach.

W ramach powyższych działań analitycznych i weryfikacyjnych powinny być uwzględnione czynniki ryzyka wraz z odpowiadającymi im wskaźnikami (przyjmującymi określone wartości), w tym m.in.:

- a) zbieżność ceny z szacunkowym kosztem zamówienia (np. wszyscy oferenci składają drogie oferty lub zostają złożone oferty, które można uznać za „nietypowe”),
- b) liczba złożonych ofert i koordynacja ofert,
- c) możliwość wystąpienia podziału geograficznego rynku,
- d) oferty wycofane i odrzucone, w szczególności udział pierwotnych konkurentów w formie podwykonawstwa,
- e) zachodzą powiązania oraz „oczywiste związki” pomiędzy zamawiającymi a wykonawcami czy oferentami.

W przypadku, gdy wyniki analizy wskażą na podejrzenie wystąpienia sygnałów ostrzegawczych, a postępowanie o udzielenie zamówienia publicznego nie było dotychczas przedmiotem działań odpowiednich organów i służb, należy:

- a) w przypadku możliwości zaistnienia działań mogących stanowić praktyki ograniczające konkurencję –łożyć zawiadomienie o UOKiK,
- b) w sprawie podejrzenia wystąpienia zmwowy przetargowej lub popełnienia oszustwa innego rodzaju – powiadomić odpowiedni organ ścigania (tj. prokuraturę, policję, ABW albo CBA).

4. Środki zwalczania nadużyć finansowych

W celu skutecznego rozwiązania problemu nadużyć finansowych Związek wypracował uporządkowane podejście do przeciwdziałania i zwalczania nadużyć finansowych. System

w zakresie skutecznego przeciwdziałania problemowi nadużyć finansowych składa się bowiem z trzech podstawowych procesów, które są od siebie zależne, tj.:

- 1) Zapobieganie, tj. określenie sposobów przeciwdziałania nadużyciom finansowym oraz zjawiskom korupcyjnym;
- 2) Wykrywanie i reagowanie, tj. określenie sposobów wykrywania i reagowania na zdarzenia związane z pojawieniem się nadużyć finansowych i nieprawidłowości;
- 3) Informowanie, raportowanie, korygowanie, tj. określenie zasad przekazywania informacji na temat nadużyć finansowych i nieprawidłowości właściwym organom.

Dokładna ocena ryzyka nadużyć finansowych w połączeniu z odpowiednimi środkami służącymi zapobieganiu i wykrywaniu oraz skoordynowanymi dochodzeniami, przeprowadzanymi w porę przez właściwe organy, mogą znacznie ograniczyć ryzyko nadużyć finansowych i odpowiednio im przeciwdziałać.

4.1 Zapobieganie nadużyciom finansowym

Mając na uwadze trudności z udowodnieniem nieetycznych zachowań oraz z odzyskaniem nadszarpniętego wizerunku instytucji, preferowane są działania mające na celu zapobieganie niewłaściwym zachowaniom. Wprowadzona technika zapobiegania nadużyciom finansowym koncentruje się na ograniczeniu możliwości popełnienia nadużycia finansowego poprzez wdrożenie solidnego systemu kontroli wewnętrznej w połączeniu z aktywną, uporządkowaną i ukierunkowaną oceną ryzyka nadużyć finansowych. Z nieuczciwymi zachowaniami należy walczyć również z pomocą kompleksowych szkoleń i działalności informacyjnej, a także przez tworzenie kultury etycznej.

4.1.1 Kultura etyczna

Stworzenie kultury zwalczania nadużyć finansowych jest działaniem priorytetowym zarówno w powstrzymywaniu potencjalnych oszustów, jak i w maksymalizowaniu zaangażowania pracowników w zwalczanie nadużyć w systemie realizacji PO LiŚ 2014-2020.

Pracownicy Związku, z uwagi na pełnienie funkcji publicznych, zobowiązani są do bezwzględnego przestrzegania najwyższych standardów zachowań w celu uniknięcia wszelkich podejrzeń odnośnie prawidłowości realizowanych przez siebie zadań.

Pracownicy Związku zobowiązani są do praworządnego działania, bezstronnego traktowania odbiorców swoich usług, rzetelnego i profesjonalnego wykonywania swoich obowiązków. Pracownicy zobowiązani są także do zachowania lojalności wobec jednostki i przełożonych, powinni odmawiać wykonywania poleceń sprzecznych z prawem oraz powiadamiać przełożonych o takich przypadkach, jak również o przypadkach niegospodarności korupcji, a także innych faktach i działaniach budzących wątpliwości co do ich celowości lub legalności. Pracownicy Związku powinni ponadto jednakowo traktować wszystkich uczestników postępowania, odcinając się od jakichkolwiek wpływów i nacisków. Nie mogą żądać i przyjmować jakichkolwiek korzyści majątkowych i osobistych. Każdy pracownik powinien dbać o systematyczne podnoszenie kwalifikacji zawodowych, zdobywanie nowej wiedzy i wzbogacanie umiejętności, powinien być życzliwy ludziom, i przestrzegać zasad poprawnego zachowania.

Obszarami, w których pracownicy Związku narażeni są na ryzyko wystąpienia zjawisk korupcyjnych są zwłaszcza działania związane z realizacją projektów współfinansowanych z funduszy unijnych oraz działania w zakresie zamówień publicznych.

Pracownicy Związku zobowiązani są do przestrzegania najwyższych standardów zachowań w celu uniknięcia wszelkich podejrzeń odnośnie prawidłowości realizowanych przez siebie zadań. W szczególności pracownicy nie mogą przyjmować jakichkolwiek korzyści w związku z wykonywanymi przez siebie zadaniami. W sytuacji, gdy pracownik Związku spotka się z próbą korupcji, zobowiązany jest (zob. rozdział 3.1 „Korupcja” niniejszej polityki) do:

- 1) zdecydowanej odmowy przyjęcia propozycji korupcyjnej;
- 2) jeżeli jest to możliwe, dokonania zgodnie z art. 243 §1 Kodeksu postępowania karnego, tzw. „obywatelskiego zatrzymania sprawcy przestępstwa, np. przy pomocy służby ochrony, uwzględniając jednocześnie bezpieczeństwo własne i swojego otoczenia;
- 3) równoczesnego poinformowania osoby dopuszczając się czynu korupcji, że dopuścił się przestępstwa;
- 4) niezwłocznego zgłoszenia informacji o zaistniałej sytuacji bezpośredniemu przełożonemu lub innej osobie z kierownictwa oraz zawiadomienie właściwych organów ścigania, np. CBA, policję (art. 304 §2 Kodeksu postępowania karnego);
- 5) opisanie zdarzenia w notatce służbowej;
- 6) współpracy z organami ścigania w celu wyjaśnienia okoliczności zdarzenia.

Dodatkowo pracownicy Związku zobowiązani są do:

- a) zgłaszania podejrzeń nadużyć finansowych do IŻ - wychodząc na przeciw ww. oczekiwaniom IZ stworzyła proste narzędzie do zgłaszania wszelkich nieprawidłowości dotyczących projektów finansowanych ze środków pochodzących z Programu Infrastruktura i Środowisko 2014-2020. W celu zgłoszenia nieprawidłowości należy:
 - skorzystać z formularza dostępnego na stronie internetowej:
<http://www.pois.gov.pl/strony/zglaszanie-nieprawidlowosci/>
lub
 - wysłać wiadomość na adres-mail: naduzycia.POIS@mr.gov.pl,
- b) składania wszelkich wyjaśnień w zakresie realizacji projektów współfinansowanych z funduszy unijnych na wezwanie IW/IP/IŻ. Zobowiązanie pracownika do podjęcia tej czynności jest konieczne, aby stwierdzić zasadność i celowość wystąpienia stwierdzonych uchybień, błędów i nieprawidłowości celem zakwalifikowania ich jako faktyczne lub potencjalne nadużycie finansowe.

Szczegółowe informacje dotyczące zgłaszania nadużyć finansowych można znaleźć na stronie Związku: www.pojezierzedrawskie.com.pl.

Od wszystkich pracowników Związku oczekuje się, że w trakcie realizacji nałożonych na nich obowiązków, będą przestrzegać zasad prawości, obiektywności, odpowiedzialności i uczciwości.

4.1.2 Przeciwdziałanie wystąpieniu konfliktu interesów

Konflikt interesów może przyjmować jedną z następujących form:

- a) przyznanie sobie lub innym nieuzasadnionych bezpośrednich lub pośrednich korzyści,
- b) odmowa przyznania dostawcy/wykonawcy praw lub korzyści, do których jest on uprawniony,
- c) wykonanie czynności niewłaściwej lub stanowiącej nadużycie lub zaniechanie wykonania czynności, które są nakazane.

W rozdziale 3.2 niniejszej polityki wskazano główne obszary zagrożone konfliktem interesów w ramach realizacji projektów współfinansowanych ze środków PO IiŚ. W celu zapobiegania wystąpieniu konfliktu interesów w Związku wprowadzono następujące mechanizmy:

- a) zapewnienie odpowiedniego podziału zadań pomiędzy poszczególnymi komórkami organizacyjnymi Związku (zgodnie z regulaminem organizacyjnym Związku),
- b) wprowadzenie procedur dotyczących postępowań o zamówienie publiczne, regulacji organizacyjnych, upoważnień i pełnomocnictw, procedur dotyczących sporządzania, kontroli i obiegu dokumentów, w tym procedur regulujących procesy zachodzące podczas realizacji projektów i ich rozliczania tj. „*Procedura przygotowania wniosków o płatność, w tym zasad weryfikacji i poświadczania kwalifikowalności wydatków w Jednostce Realizującej Projekt współfinansowany w ramach programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020*” wprowadzona Uchwałą nr 44/2016 Zarządu Związku Miast i Gmin Pojezierza Drawskiego z dnia 3 listopada 2016r. z późn. zm. oraz „*Procedury weryfikacji, czy roboty, usługi i/lub dostawy, za które jest dokonywana płatność zostały wykonane zgodnie z zawartą umową*” wprowadzone Uchwałą nr 37/2016 Zarządu Związku Miast i Gmin Pojezierza Drawskiego z dnia 31 sierpnia 2016r. z późn. zm.,
- c) podpisywanie odpowiednich oświadczeń lub deklaracji bezstronności przy realizacji postępowań o zamówienie publiczne tj. pisemnych oświadczeń o zaistnieniu lub niezastnieniu okoliczności, o których mowa w art. 17 ust. 1 ustawy Pzp,
- d) stosowanie zasady „wielu par oczu”,
- e) weryfikowanie i zatwierdzanie zadań przez bezpośredniego przełożonego.

Każdy pracownik Związku w sytuacji wystąpienia potencjalnego lub rzeczywistego konfliktu interesu winien niezwłocznie zgłosić ten fakt bezpośredniemu przełożonemu. W uzasadnionych przypadkach takiego pracownika należy wyłączyć z dalszych czynności, a jeżeli jest to konieczne i możliwe, zobowiązuje się Związek do powtórzenia wszelkich istotnych etapów określonych czynności, w których dany pracownik brał udział. W przypadku wystąpienia rzeczywistego konfliktu interesu wynikającego z działań pracownika Związku polegających na naruszeniu zapisów niniejszej Polityki, pracownik taki może zostać pociągnięty do odpowiedzialności dyscyplinarnej.

4.1.3 Systemy zarządzania i kontroli

Najlepszym sposobem zapobiegania nadużyciom finansowym jest działający stabilny system kontroli wewnętrznej. System zarządzania i kontroli opiera się na procedurach zapewniających właściwą ścieżkę audytu, pozwalająca odtworzyć proces decyzyjny. Na system zarządzania i kontroli składa się zarówno system instytucjonalny, jak i system

procedur i dokumentów programowych określający sposób działania instytucji zaangażowanych w realizację PO IiŚ.

System zarządzania i kontroli zapewnia ponadto wdrożenie sprawnie i skutecznie działającego skomputeryzowanego systemu przekazywania wiarygodnych i aktualnych informacji (Centralny System Teleinformatyczny tzw. SL 2014). IZ, pełniąc jednocześnie funkcję IC, dysponuje systemem, który zapisuje i przechowuje wiarygodne informacje o każdej operacji, jak również posiada wystarczające dane dotyczące wdrożonych procedur i weryfikacji w zakresie wydatków, a także zapewnia sprawne i skuteczne działanie skomputeryzowanego systemu przekazywania wiarygodnych i aktualnych informacji. Dostęp do systemu ma zarówno IŻ, IW, jak i beneficjenci projektów, w tym upoważnieni pracownicy Związku.

System zarządczej kontroli wewnętrznej obejmuje:

- a) prowadzenie działań zgodnie z przepisami prawa oraz procedurami wewnętrznymi;
- b) przestrzeganie i promowanie zasad etycznego postępowania;
- c) odpowiedni podział zadań dla pracowników stosownie do posiadanych przez nich zakresów obowiązków;
- d) odpowiedni podział funkcji decyzyjnych, kontrolnych i operacyjnych;
- e) zapewnienie efektywności i skuteczności przepływu informacji (np. spotkania kadry kierowniczej, spotkania z pracownikami);
- f) zarządzanie zidentyfikowanym ryzykiem;
- g) bieżący monitoring danych dostępnych w systemach informatycznych.

Kontrola wewnętrzna obejmuje:

- a) bieżącą kontrolę dokumentacji składanej przez Związek zgodnie z zasadą „dwóch par oczu”;
- b) kontrolę projektów o dofinansowanie zgodnie z obowiązującymi wytycznymi (w tym m.in.: poddawanie się kontroli w miejscu realizacji projektu lub w siedzibie Związku, wizyty monitoringowe, kontrole postępowań);
- c) weryfikację wydatków, w tym wniosków o płatność;
- d) przeprowadzanie kontroli dokumentów w zakresie prawidłowości przeprowadzania procedur w zakresie zamówień publicznych.

Przeprowadzanie kontroli wewnętrznych ma za zadanie zwiększenie prawdopodobieństwa wykrycia potencjalnych przypadków nadużyć finansowych.

4.1.4 Szkolenia i podnoszenie świadomości w zakresie zwalczania nadużyć finansowych

Szkolenia przeprowadzane w celu podniesienia świadomości na temat zwalczania nadużyć finansowych stanowią jeden ze środków zapobiegania powstaniu nadużyć finansowych. Pracownicy Związku zaangażowani w realizację projektów w ramach PO LiŚ będą brali udział w szkoleniach mających na celu zwiększenie świadomości w zakresie nadużyć finansowych, promowanie kultury ich zwalczania oraz ułatwianie rozpoznania pojawiających się oznak wystąpienia nadużycia, jak również prawidłowej reakcji na zaistniałą sytuację. Związek w celu zapewnienia odpowiedniego poziomu realizacji obowiązków szkoleniowo-informacyjnych podejmuje następujące działania:

- a) przeprowadza działania w zakresie szkoleń oraz działań informacyjnych dotyczących nadużyć finansowych;
- b) informuje pracowników o przyjętych zasadach zwalczania nadużyć finansowych poprzez wewnętrzne systemy komunikacji (m.in. spotkania kadry kierowniczej, spotkania z pracownikami) w celu podniesienia świadomości w kwestii realizowanej przez Związek polityki przeciwdziałania i zwalczania nadużyć finansowych oraz rozpoznawania oznak nadużyć i reagowania na tego typu działania;
- c) publikuje informacje dotyczące polityki przeciwdziałania i zwalczania nadużyć finansowych na stronie internetowej: www.pojezierzdrawskie.com.pl;
- d) informuje podmioty upoważnione do ponoszenia wydatków kwalifikowanych o przyjętej polityce przeciwdziałania i zwalczania nadużyć finansowych.

Pracownicy zaangażowani w realizację projektów w ramach PO LiŚ mają obowiązek zapoznania się m.in. z następującymi dokumentami umożliwiającymi rozpoznawanie oznak nadużyć finansowych:

- 1) Wytyczne dla państw członkowskich i instytucji programu pn. Ocena ryzyka nadużyć finansowych i proporcjonalne środki zwalczania nadużyć finansowych,
- 2) Identyfikowanie przypadków konfliktu interesów w postępowaniach o udzielenie zamówień publicznych w ramach działań strukturalnych. Praktyczny przewodnik dla kierowników opracowany przez grupę ekspertów z państw członkowskich koordynowaną przez Dział D.2 OLAF - Zapobieganie Nadużyciom,

- 3) Wykrywanie przerobionych dokumentów w dziedzinie działań strukturalnych. Praktyczny przewodnik dla instytucji zarządzających opracowany przez grupę ekspertów z państw członkowskich koordynowaną przez Dział D.2 OLAF - Zapobieganie Nadużyciom,
- 4) Nota COCOF - Information Note on Fraud Indicators for ERDF, ESF and CF (18.02.2009, COCOF 09/0003/00-EN) – dostępna na stronie internetowej MR,
- 5) „Konflikt interesów w polskiej administracji rządowej - prawo, praktyka, postawy urzędników” – publikacja opublikowana na stronie www.antykorupcjagov.pl;
- 6) „Poradnik antykorupcyjny dla urzędników”, opublikowany na stronie www.antykorupcjagov.pl;
- 7) „Rekomendacje postępowań antykorupcyjnych przy stosowaniu procedury udzielania zamówień publicznych” – publikacja CBA.

4.1.5 Podział obowiązków i odpowiedzialności

Dyrektor Biura oraz Przewodniczący Zarządu Związku odpowiadają za zarządzanie ryzykiem nadużyć finansowych i korupcji w Związku, w tym:

- a) regularny przegląd ryzyka nadużyć finansowych przy pomocy Zespołu ds. oceny ryzyka nadużyć finansowych i korupcji w Związku,
- b) stworzenie skutecznej polityki przeciwdziałania i zwalczania nadużyć finansowych i korupcji,
- c) uświadamianie nadużyć finansowych pracownikom oraz szkolenia w tym zakresie,
- d) dopilnowanie, by zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstw było niezwłocznie przekazywane właściwym organom ścigania.

Za bieżące zarządzanie ryzykiem nadużyć finansowych odpowiadają pracownicy Związku, tzn. odpowiadają za:

- a) zapewnienie skutecznego, efektywnego i adekwatnego systemu kontroli zarządczej w obszarze ich odpowiedzialności,
- b) zapobieganie i identyfikowanie nadużyć finansowych,
- c) zapewnienie należytej staranności i wdrażania działań zapobiegawczych w przypadku wykrycia nadużyć finansowych lub korupcji,
- d) raportowanie do właściwych instytucji o podejrzeniu wystąpienia nadużyć finansowych,
- e) podejmowanie działań naprawczych.

Odrębnym zarządzeniem powołano *Zespół ds. oceny ryzyka nadużyć finansowych i korupcji w Związku Miast i Gmin Pojezierza Drawskiego*. Głównym zadaniem zespołu jest dokonywanie regularnej (okresowej lub bieżącej) oceny ryzyka nadużyć finansowych oraz przygotowywanie planów reagowania (odpowiednich kontroli) w tego typu sytuacjach. Zespół ds. oceny ryzyka nadużyć finansowych i korupcji odpowiedzialny jest za:

- a) podejmowanie regularnego przeglądu ryzyka przy pomocy osób odpowiedzialnych za realizację celów i zadań Związku,
- b) opracowanie efektywnego planu polityki zwalczania nadużyć finansowych i korupcji,
- c) przygotowywanie rekomendacji odnośnie tematyki i zakresu szkoleń oraz innych działań informacyjnych (budowanie świadomości występowania nadużyć wśród pracowników przez szkolenia),
- d) analiza mechanizmów zgłaszania nadużyć finansowych obowiązujących w Związku.

4.2 Wykrywanie i reagowanie, informowanie, raportowanie i korygowanie

Każda z osób zaangażowana w realizację PO LiŚ zobowiązana jest do podjęcia odpowiednich działań, jeśli dostrzeże ewentualne sygnały nieuczciwej działalności i do właściwego zareagowania na zaistniałą sytuację.

Pracownicy zobowiązani są do zwracania uwagi na ograniczone lub zbyt częste zaangażowanie poszczególnych podmiotów, zaangażowanie nieznanych firm, częste zmiany w dokumentach jakie dokonuje oferent, wykonawca lub podmiot upoważniony do ponoszenia wydatków kwalifikowanych, braki wymaganych informacji w korespondencji, niekompletne dane i adresy oraz ewentualne powiązania pomiędzy podmiotami.

4.2.1 Wykrywanie i identyfikacja nadużyć finansowych

Związek jest zobowiązany brać pod uwagę wszelkie sygnały ostrzegawcze nadużyć finansowych. *Rejestr potencjalnych sygnałów ostrzegawczych w zakresie nadużyć finansowych* stanowi załącznik do niniejszej polityki. Sygnały ostrzegawcze nadużyć finansowych to pewne szczególne znaki, wskazujące na choćby potencjalne wystąpienie nadużycia finansowego, co wiąże się z koniecznością natychmiastowej reakcji celem sprawdzenia, czy wymagane są dalsze działania. Sygnały ostrzegawcze powinny być w szczególności wykorzystywane przy przeprowadzaniu analizy ryzyka wystąpienia nadużycia finansowego oraz przy udzielaniu zamówień publicznych.

Zaniechanie przez pracowników Związku obowiązku zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa może stanowić niedopełnienie obowiązku z art. 231 Kodeksu karnego. Jednocześnie pracownicy informujący swojego przełożonego o podejrzeniu związanym z przejawem nadużycia i/lub korupcji mają zapewnioną pełną dyskrecję, aby nie czuli się szykanowani czy zastraszani.

Związek jako beneficjent środków unijnych jest odpowiedzialny do wykrywania nadużyć finansowych w realizacji projektów w trakcie prowadzonych przez pracowników działań bieżących lub czynności kontrolnych, które umożliwiają im weryfikację prawidłowości ponoszonych wydatków. Pracownicy Związku powinni być wyczuleni na wszelkie symptomy wystąpienia ewentualnych nadużyć finansowych. W celu uzyskania wystarczającej pewności, pracownicy powinni utrzymywać sceptyczną postawę zawodową w czasie prowadzonych czynności.

Powyższe zasady nie obejmują wyłącznie kontroli w ścisłym znaczeniu tego słowa, lecz również wszelkie działania o charakterze weryfikacyjnym i sprawdzającym, np. weryfikacja sprawozdań finansowych i wniosków o płatność, deklaracji wydatków, analiza dokumentów przedstawianych przez wykonawców lub inne podmioty biorące udział w realizacji projektu, w tym m.in. w zakresie prawidłowości przeprowadzenia właściwych procedur udzielania zamówień publicznych.

Za zwalczanie i przeciwdziałanie nadużyciom finansowym i łamaniu przepisów w zakresie zamówień publicznych odpowiedzialne są również następujące instytucje zewnętrzne:

- 1) Komisja Europejska, Europejski Urząd ds. zwalczania nadużyć finansowych, Europejski Trybunał Obrachunkowy,
- 2) Urząd Kontroli Skarbowej,
- 3) Najwyższa Izba Kontroli
- 4) Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów,
- 5) Urząd Zamówień Publicznych,
- 6) Regionalna Izba Obrachunkowa,
- 7) Właściwe wspólnotowe lub krajowe organy ścigania przestępstw,
- 8) Inne instytucje kontrolne (np. Urząd Skarbowy, Służba Celna, Inspekcja ochrony Środowiska, Wojewódzki /powiatowy Inspektorat Nadzoru Budowlanego).

W przypadku powzięcia informacji o wystąpieniu nadużycia finansowego lub przestępstwa, bez względu na źródło jego pochodzenia, Związek (w zakresie swojej działalności) przeprowadza postępowanie sprawdzające w celu potwierdzenia otrzymanej informacji. Związek informuje ponadto na swojej stronie internetowej, w jaki sposób można przekazać posiadaną informację o podejrzeniu nadużycia finansowego.

4.2.2 Postępowanie w przypadku zidentyfikowania podejrzenia nadużyć finansowych

Informacje o podejrzeniu nadużycia finansowego mogą pochodzić z różnych źródeł, są to m.in.:

- a) informacje od pracowników, pozyskane w trakcie bieżących zadań oraz kontroli,
- b) informacje o prowadzonych śledztwach i postępowaniach przekazane w szczególności przez prokuraturę lub służby specjalne (CBA, ABW) i UOKiK,
- c) pozostałe źródła zewnętrzne, takie jak: artykuły prasowe, donosy osób trzecich.

Każda instytucja w przypadku powzięcia podejrzenia wystąpienia nadużycia finansowego, zobowiązana jest do natychmiastowego reagowania poprzez powiadomienie prokuratury lub policji w celu wszczęcia postępowania administracyjnego lub sądowego oraz do podjęcia innych środków zapobiegających temu i ewentualnym przyszłym nadużyciom tego rodzaju. Instytucja ma obowiązek przekazania do właściwego organu zebranego materiału dowodowego oraz prowadzenia z nim pełnej współpracy w zbadaniu sprawy.

W przypadku powzięcia informacji o wystąpieniu nadużycia finansowego lub jego podejrzeniu, Związek jest zobowiązany do podjęcia niezbędnych działań mających na celu ochronę budżetu krajowego i unijnego od poniesienia nieprawidłowego wydatku. W tej sytuacji odpowiedni pracownik Związku informuje o tym fakcie kadrę kierowniczą i zgłasza przedmiotową informację do właściwych organów dochodzeniowo-śledczych celem prowadzenia dalszego postępowania. Przed zgłoszeniem pracownik weryfikuje uzyskane informacje o podejrzeniu nadużycia finansowego, zgodnie z przyjętą polityką, m.in. przez kontrolę doraźną.

Postępowanie z podejrzeniami nadużyć finansowych pozyskanymi przez pracowników Związku w trakcie wykonywania bieżących zadań oraz kontroli:

1. Ze względu na fakt, że wystąpienie nadużycia finansowego może wystąpić na każdym etapie realizacji projektu, wszyscy pracownicy związku powinni być wyczuleni na wszelkie symptomy ewentualnych nadużyć finansowych podczas wykonywania codziennych obowiązków służbowych.
2. Bardzo często podejrzenie wystąpienia nadużycia finansowego wiąże się ściśle z podejrzeniem popełnienia czynu zabronionego, tj. zachowaniem (działaniem lub zaniechaniem), które może stanowić przestępstwo lub wykroczenie.
3. Pracownicy Związku w przypadku powzięcia istotnych informacji świadczących o możliwości wystąpienia nadużycia finansowego skutkującego wystąpieniem czynu zabronionego, zobowiązani są do podjęcia stosownych działań, mających na celu powiadomienie odpowiednich organów. Dany pracownik zobowiązany jest także do poinformowania zespołu ds. oceny ryzyka i kadry kierowniczej Związku oraz IW, a także do sporządzenia notatki służbowej z całej sytuacji.
4. W celu wykonania obowiązków, o których mowa w pkt 3, należy zabezpieczyć również miejsce zdarzenia – tak, aby nie dopuścić do zatarcia, zniekształcenia śladów i innych dowodów popełnienia przestępstwa. Działania te w praktyce polegać mogą np. na zamknięciu pomieszczenia, zabezpieczeniu dokumentu lub dowodu rzeczowego czynu, odseparowaniu ujętego sprawcy z jednoczesnym powiadomieniem policji lub prokuratora o jego ujęciu. Obowiązek ten nie jest jednak związany z prawem podejmowania działań procesowych zabezpieczających typu przesłuchanie, przeszukanie, itp.
5. Zaniechanie przez pracownika obowiązku prawnego zawiadomienia o przestępstwie może pociągać za sobą jego odpowiedzialność karną określoną w art. 231 Kodeksu karnego. Zawiadomienie o przestępstwie jest informacją o podejrzeniu zaistnienia przestępstwa. Stanowi impuls określonej osoby czy instytucji do sprawdzenia przez organ ścigania, czy istnieją podstawy do ścigania karnego. Niezależnie jednak od tego, czy określone zgłoszenie ma charakter informujący czy postulujący – do organów procesowych należy ocena, czy określone zdarzenie nosi cechy przestępstwa.

W przypadku, gdy w toku trwania procedury udzielania zamówienia publicznego pracownicy Związku nabiorą podejrzeń o wystąpieniu nadużycia finansowego, mogącego stanowić praktyki ograniczające konkurencję, należy je ponadto zgłosić Prezesowi UOKiK na podstawie art. 8 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów. Zgłoszenie następuje w formie pisemnego zawiadomienia wraz z uzasadnieniem, które powinno zawierać w szczególności: wskazanie przedsiębiorcy, którym jest zarzucane stosowanie praktyki

ograniczającej konkurencję, opis stanu faktycznego będącego podstawą zawiadomienia, wskazanie przepisu ustawy lub Traktatu WE, którego naruszenie zarzuca się oraz dane identyfikujące zgłaszającego zawiadomienie.

Ochrona pracownika zgłaszającego ewentualne nadużycie finansowe lub korupcyjne:

1. Kierownictwo Związku deklaruje ochronę i wsparcie dla pracowników, którzy będą sygnalizować nieprawidłowości zachodzące w instytucji lub ryzyko ich wystąpienia.
2. Ochronę pracownika sygnalizującego nieprawidłowości uzależnia się od jego dobrej wiary. Pracownik ujawnia nieprawidłowości w dobrej wierze, gdy znane mu okoliczności pozwalają zakładać, że mógł on mieć szczere przekonanie o nieprawidłowościach bądź ryzyku ich wystąpienia. Dla wykazania dobre wiary nie jest wymagane udowodnienie, że do nieprawidłowości doszło.
3. Nie podlegają ochronie pracownicy sygnalizujący nieprawidłowości w złej wierze. Za zgłoszenie w złej wierze uznaje się w szczególności świadome zgłaszanie informacji nieprawdziwych.
4. Kierownictwo Związku deklaruje ochronę pracownika przez działaniami odwetowymi podjętymi w związku z zasygnalizowaniem nieprawidłowości, w tym, lecz nie wyłącznie przed: bezzasadnym rozwiązaniem stosunku prac lub innego stosunku prawnego będącego podstawą zatrudnienia, a także dyskontynuacją zatrudnienia w przypadku umów czasowych, bezzasadnym obniżeniem wynagrodzenia, pozbawieniem nagród, premii lub innym pogorszeniem warunków pracy, pozbawieniem możliwości awansu, uczestnictwa w szkoleniach lub innych możliwości rozwoju zawodowego. Kierownictwo związku dołoży starań, by chronić pracownika przed ostracyzmem ze strony innych pracowników.
5. Kierownictwo Związku przewiduje możliwość aktywnego udziału pracownika sygnalizującego w badaniu okoliczności dotyczących sygnalizowanej nieprawidłowości w szczególności poprzez możliwość wskazania dowodów potwierdzających lub uprawdopodobniających ww. okoliczność oraz przedstawienie uwag do ustaleń końcowych badania.
6. Jako zasadę przyjmuje się poufność danych osobowych osoby sygnalizującej wobec pracowników Związku oraz przełożonych. Zasadę poufności wyłącza wyraźna zgoda pracownika sygnalizującego.

4.2.3 Raportowanie i korygowanie przypadków podejrzenia nadużyć finansowych

W przypadku zidentyfikowania lub podejrzenia wystąpienia nadużycia finansowego Związek zobowiązany do pisemnego powiadomienia o tym fakcie IW w terminie 7 dni od dnia powzięcia informacji o okolicznościach powodujących lub mogących powodować wystąpienie nadużycia finansowego, wskazując w zawiadomieniu podjęte środki zaradcze mające na celu zapobieżenie ewentualnej szkodzie lub naprawienie szkody spowodowanej przez dane nadużycie finansowe. Informacja o podejrzeniu nadużycia zostaje zgłoszona KE zgodnie z art. 122 rozporządzenia ogólnego przez IZ za pośrednictwem IW w trybie bieżącym za pomocą systemu IMS. Szczegółowe procedury w tym obszarze zawarte są w instrukcjach IZ i IP.

Zgodnie z zawartymi umowami o dofinansowanie, Związek zobowiązany jest do przekazywania IP za pośrednictwem IW powziętych przez siebie informacji o postępowaniach prowadzonych przez organy ścigania oraz UOKiK w stosunku do samego Związku lub innych podmiotów biorących udział w realizacji projektów w ramach PO IiŚ. Obowiązek ten dotyczy również informowania IW o wszelkich dalszych czynnościach podejmowanych w sprawie przez organy ścigania i organy sprawiedliwości.

Po wykryciu nadużycia finansowego w ramach projektu realizowanego przez Związek i zgłoszeniu go zgodnie z zasadami obowiązującymi w niniejszej polityce oraz obowiązującej umowie o dofinansowanie, IW może uruchomić procedurę zwrotu nienależnie otrzymanych środków, zgodnej z *Wytycznymi w zakresie sposobu korygowania i odzyskiwania nieprawidłowych wydatków oraz raportowania nieprawidłowości w ramach programów operacyjnych polityki spójności na lata 2014-2020*. Niezależnie od wydania decyzji o zwrocie, przez stwierdzeniem czy przypadek stanowi nieprawidłowość o charakterze nadużycia finansowego, IW może wstrzymać płatności w ramach projektu do czasu ostatecznego wyjaśnienia sprawy, z zastrzeżeniem możliwości wyłączenia z wniosku o płatność zakwestionowanego wydatku i przekazania do certyfikacji pozostałej kwoty.

Procedurę odzyskiwania środków określa art. 207 ustawy o finansach publicznych. IW wzywa Związek do zwrotu środków lub wyrażenia zgody na pomniejszenie kolejnych płatności na podstawie art. 207 ust. 8 ustawy o finansach publicznych, z zastrzeżeniem art. 207 ust. 3 ww. ustawy. W przypadku niewypełnienia przez Związek powyższego wezwania

IW wydaje na podstawie art. 209 ust. 9 decyzję określającą kwotę do zwrotu i termin, od którego nalicza się odsetki oraz sposób zwrotu środków.

Ponadto, w przypadku nie zwrócenia środków w terminie lub otrzymania środków przez przedstawianie jako autentyczne dokumentów podrobionych lub przerobionych lub dokumentów potwierdzających nieprawdę, na podstawie art. 207 ust. 4 pkt 1, 3 i 4 ustawy o finansach publicznych, Związek zostaje wykluczony z możliwości otrzymania środków UE. Rejestr podmiotów wykluczonych na podstawie art. 207 ustawy o finansach publicznych, prowadzi Minister Finansów.

Zespół ds. oceny ryzyka w Związku po potwierdzeniu podejrzenia nadużycia finansowego przez właściwe organy ścigania, w terminie do 3 miesięcy od otrzymania informacji o skierowaniu aktu oskarżenia do sądu, dokonuje oceny związanych ze sprawą systemów kontroli (ich funkcjonowania, słabości i błędów), które naraziły ją na ryzyko nadużycia finansowego. W przypadku stwierdzenia błędów w funkcjonowaniu systemów kontroli, komórka odpowiedzialna podejmuje odpowiednie działania mające na celu wprowadzenie dodatkowych mechanizmów kontroli.

5. Zarządzanie ryzykiem nadużyć finansowych

Za koordynację zarządzania ryzykiem nadużyć finansowych odpowiada Dyrektor Biura oraz Przewodniczący Zarządu Związku. Do ich zadań w powyższym zakresie należy:

- a) przegląd oceny ryzyka nadużyć finansowych przy pomocy Zespołu ds. oceny ryzyka nadużyć finansowych i korupcji;
- b) ustanowienie skutecznej polityki przeciwdziałania i zwalczania nadużyć finansowych oraz planów reagowania na pojawienie się podejrzenia wystąpienia nadużycia finansowego;
- c) zapewnianie pracownikom dostępu do informacji o nadużyciach finansowych, w tym szkoleń mających na celu podniesienie świadomości o możliwości wystąpienia nadużyć.

Za przekazywanie informacji o pojawieniu się nadużyć właściwym organom, tj. policji, prokuraturze odpowiada każdy pracownik zaangażowany w realizację projektów w ramach PO IIŚ. Za obszar zarządzania ryzykiem w ramach systemu kontroli wewnętrznej, zapobieganie i wykrywanie nadużyć, korygowanie oraz usuwanie skutków nadużyć finansowych odpowiadają poszczególne komórki organizacyjne w Związku.

W przypadku przekazania do Dyrektora Biura lub Przewodniczącego Zarządu Związku notatki o wykryciu lub uzyskaniu informacji o przypadku nadużycia finansowego informacja o takim przypadku będzie przekazywana do Zespołu ds. oceny ryzyka nadużyć finansowych i korupcji (z zachowaniem anonimowości osoby/osób, które zgłaszają przypadek nadużycia).

Zarządzanie ryzykiem nadużyć finansowych obejmuje identyfikację i ocenę ryzyka wraz z odniesieniem go do akceptowalnego poziomu ryzyka, ustalenie metody przeciwdziałania ryzyku, monitorowanie podjętych działań oraz zabezpieczenie się przed jego skutkami.

Zarządzanie ryzykiem nadużyć finansowych koncentruje się na następujących procesach realizacji projektów:

- a) wdrożenie projektów, w tym w zakresie zachowania ich trwałości, ze szczególnym uwzględnieniem zamówień publicznych, dla których Związek jako beneficjent zobligowany jest do stosowania Prawa zamówień publicznych lub zasady konkurencyjności;
- b) poświadczanie i płatności;
- c) zamówienia publiczne.

Podstawowym celem oceny ryzyka nadużyć finansowych jest ułatwienie instytucji własnej oceny skutków i prawdopodobieństwa wystąpienia ewentualnego nadużycia finansowego.

Oceny ryzyka na podstawie narzędzia oceny ryzyka (Załącznik nr 1 do Wytocznych KE) dokonuje Zespół ds. oceny ryzyka nadużyć finansowych i korupcji. Zespół może dokonywać zmian w zbiorze ryzyk wykazanych w powołanym załączniku do wytocznych, na podstawie zidentyfikowanych ryzyk. Metoda na potrzeby oceny ryzyka nadużyć finansowych obejmuje pięć podstawowych etapów:

- a) określenie ilościowe ryzyka mogącego wystąpić przy określonym rodzaju nadużycia finansowego, w drodze oceny skutków i prawdopodobieństwa (ryzyko brutto),
- b) ocena skuteczności stosowanych obecnie kontroli w celu ograniczenia ryzyka brutto,
- c) ocena ryzyka netto po uwzględnieniu efektów stosowanych obecnie kontroli i ich skuteczności, czyli sytuacji na daną chwilę (ryzyko rezydualnego),
- d) ocena wpływu planowanych kontroli ograniczających ryzyko na ryzyko netto (rezydualne),

- e) określenie ryzyka docelowego, czyli poziomu ryzyka, który IZ uważa za dopuszczalny po wprowadzeniu wszystkich kontroli i zapewnieniu ich skuteczności.

Ocena ryzyka ma na celu określenie tych rodzajów ryzyka, w przypadku których w wyniku własnej oceny stwierdzono, iż nie podejmuje się wystarczających działań z myślą o ograniczeniu prawdopodobieństwa lub skutków nieuczciwych zachowań do akceptowalnego poziomu. Ocena stanowi również podstawę do reagowania na niedociągnięcia w drodze wyboru skutecznych i proporcjonalnych środków zwalczania nadużyć finansowych z wykazu zalecanych kontroli ograniczających dane ryzyko, jak również na wyeliminowanie większości rezydualnych rodzajów ryzyka.

Ryzykiem akceptowanym jest ryzyko dopuszczalne. Ryzyko znaczne i krytyczne przekracza akceptowany poziom ryzyka. Ryzyko przekraczające akceptowany poziom ryzyka wymaga ustalenia i podjęcia działań ograniczających je do poziomu dopuszczalnego poprzez zmniejszenie jego wpływu lub prawdopodobieństwa ziszczenia się (przeciwdziałanie ryzyku). Pierwsza ocena ryzyka wystąpienia nadużyć finansowych jest przeprowadzana przez Zespół ds. własnej oceny ryzyka nadużyć finansowych w terminie do 6 miesięcy od daty uzyskania desygnacji.

Instrukcja korzystania z narzędzia do przeprowadzenia oceny znajduje się w załączniku nr 1 do Wytocznych KE.

Załącznik:

- *Rejestr potencjalnych sygnałów ostrzegawczych w zakresie nadużyć finansowych.*

REJESTR POTENCJALNYCH SYGNAŁÓW OSTRZEGAWCZYCH W ZAKRESIE NADUŻYĆ FINANSOWYCH

Sygnał ostrzegawczy jest oznaką możliwego nadużycia finansowego. Jest to element lub zbiór elementów (pewne wzorce, schematy, mechanizmy, praktyki, specyficzne formy zachowań), które mają nietypowy charakter lub odbiegają od zwykłego działania. Jest to sygnał wskazujący na zaistnienie czegoś nietypowego, co wymaga dalszego zbadania, kontroli. Istnienie sygnałów ostrzegawczych nie oznacza, że doszło lub może dojść do nadużycia finansowego – oznacza, że sytuację należy skontrolować i monitorować z należytą starannością.

W celu ułatwienia wykrywania nadużyć przedstawiono poniżej rejestr/spis potencjalnych sygnałów ostrzegawczych w zakresie nadużyć finansowych. W załączniku tym zastosowano w dużej mierze wskazówki, które ACFE stosuje w instrukcji dla osób zawodowo zajmujących się zapobieganiem nadużyciom i ich wykrywaniem. Niniejszy rejestr nie jest wyczerpujący i może być uzupełniany o nowe sygnały ostrzegawcze, które będą pojawiały się w trakcie realizacji projektów w ramach PO IiŚ.

I. Falszerstwo dokumentów

Do przestępstw przeciwko wiarygodności dokumentów zaliczyć można zarówno fałszerstwo materialne jak i intelektualne.

Falszerstwo materialne, zgodnie z art. 270 Kodeksu karnego jest przestępstwem dotyczącym każdej osoby i polega na przerobieniu, podrobieniu lub użyciu sfalszowanego dokumentu. Opisywane przestępstwo może więc występować w trzech postaciach, tj.:

a) **podrobienie dokumentu** polega na sporządzeniu dokumentu na nowo wraz ze stworzeniem pozoru, że dany dokument jest autentyczny. Najbardziej popularnym przykładem podrobienia dokumentu jest sfalszowanie podpisu na dokumencie. Podrobienie podpisu innej osoby - nawet za jej zgodą - także wyczerpuje znamiona popełnienia przestępstwa wskazane w art. 270 Kodeksu karnego,

b) **przerobienie dokumentu** oznacza dokonanie zmian w tekście już istniejącego dokumentu i uczynieniu go w ten sposób nieprawdziwym. Za przykłady popełnienia tego typu

przestępstwa należy wskazać przede wszystkim wszelkiego rodzaju dopiski lub usuwanie fragmentów tekstu, wywabienia, wymazania, przekreślenia itp.,

c) **użycie sfalszowanego dokumentu jako autentycznego** jest rozumiane jako jego przedłożenie osobie uprawnionej np. podczas kontroli realizacji projektu, zrealizowanie na jego podstawie świadczenia, np. poprzez wypłatę środków refundacyjnych czy też przeniesienia własności oraz jego przedstawienie organowi prowadzącemu postępowanie dowodowe.

Podrobienie lub przerobienie dokumentu nie odnosi się do dokumentu jako całości – może dotyczyć wyłącznie jego fragmentu. Przestępstwo to nie dotyczy również sposobu, w jaki zostało dokonane fałszerstwo, poziomu zafałszowania czy też umiejętności fałszującego, lecz jedynie samego stwierdzenia faktu sfalszowania dokumentu. Przerabianie może dotyczyć wszystkich rodzajów dokumentów przekazywanych podmioty upoważnione do ponoszenia wydatków kwalifikowanych w celu uzyskania dotacji, wzięcia udziału w postępowaniu o udzielenie zamówienia publicznego lub uzyskania zwrotu poniesionych wydatków: umów, dokumentów tożsamości, życiorysów, gwarancji bankowych, bilansów, faktur (papierowych lub elektronicznych), sprawozdań, arkuszy ewidencji czasu pracy, list obecności, stron internetowych oraz innych dokumentów.

Falszerstwo intelektualne, zgodnie art. 271 Kodeksu karnego jest to przestępstwo dokonane przez funkcjonariusza publicznego lub inną osobę uprawnioną do wystawienia dokumentu polegające na poświadczeniu w nim nieprawdy, co do okoliczności mającej znaczenie prawne.

Poświadczenie nieprawdy może polegać m.in. na potwierdzeniu okoliczności, które nie miały miejsca, na ich przeinaczeniu albo na zatajeniu. Warunkiem pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności karnej za fałszerstwo intelektualne jest wykazanie, że osoba poświadczająca nieprawdę miała świadomość faktu poświadczania nieprawdy. Popęlnienie błędu, nawet rażącego, nie daje podstaw do ukarania na podstawie art. 271 Kodeksu karnego. Działanie takie może skutkować odpowiedzialnością karną z tytułu niedopełnienia obowiązków (na podstawie art. 231 Kodeksu karnego) lub odpowiedzialnością dyscyplinarną za naruszenie obowiązków pracowniczych.

Naruszenia związane z fałszowaniem dokumentów mogą przybierać różne formy m.in.:

a) wytworzenia oraz przedstawienia dokumentów poświadczających nieprawdę,

- b) poświadczenia nieprawdy w krótkich odstępach czasu ze z góry powziętym zamiarem w celu osiągnięcia korzyści majątkowych, polegające na prowadzeniu dokumentacji w stosunku do prac, które nie miały miejsca, a następnie wystawienia na ich podstawie faktur VAT,
- c) przerobienia dokumentów umożliwiających ocenę spełniania przez projekt kryteriów wyboru projektów i posłużenie się nimi jako autentycznymi,
- d) poświadczenia nieprawdy przez inżyniera kontraktu/inspektora nadzoru, co do okoliczności mającej znaczenie prawne,
- e) poświadczenia nieprawdy w dzienniku budowy, przerobienie dziennika i posługiwanie się nim,
- f) przedstawienia fałszywych dowodów księgowych poświadczających nabycie towarów lub wykonanie usług w celu otrzymania refundacji wydatków ze środków PO IiŚ 2014-2020. Może to również obejmować znowę z osobami trzecimi lub z personelem instytucji dostarczającej towar/wykonującej usługę (np. w połączeniu z łapówką w celu ułatwienia realizacji tego planu),
- g) posłużenia się przerobionymi dokumentami poświadczającymi dostarczenie większej ilości towaru/towaru droższego albo wykonania usługi w szerszym zakresie/przez większą liczbę godzin niż miało to miejsce w rzeczywistości, celem uzyskania refundacji ze środków PO IiŚ 2014-2020,
- h) przedstawienia fałszywych dowodów i dokumentacji, poświadczających wykorzystanie uzyskanej zaliczki zgodnie z zakresem przedstawionym we wniosku o płatność dotyczącym wypłaty zaliczki, w przypadku wykorzystania zaliczki na cele nie związane z realizacją projektu.

Sygnały ostrzegawcze:

1. Forma dokumentów

Dokumenty, których układ odbiega od standardowego i ogólnie przyjętego:

- a) faktury, pisma bez logo przedsiębiorstwa,
- b) faktury wydrukowane na papierze innym niż przygotowane formularze,
- c) widoczne różnice w rodzaju, rozmiarze, ostrości, barwie itd. czcionki na dokumencie,
- d) wymazane lub skreślone dane, dopiski bez podpisów osób upoważnionych,
- e) odręcznie napisane kwoty bez podpisu osób upoważnionych lub elementy obecne na dokumencie drukowanym, które są uzasadnione a priori,
- f) brak lub nadmiar liter, brak ciągłości w liniach tekstu,

- g) nietypowo ostre krawędzie oficjalnych pieczęci lub nietypowa barwa, wskazujące na użycie drukarki komputerowej,
- h) całkowicie identyczne podpisy osób (pod względem formy i rozmiaru) na różnych dokumentach, wskazujące na możliwość przerobienia w postaci wydruku komputerowego,
- i) kilka ręcznych podpisów w podobnym stylu lub identycznym długopisem lub piórem na dokumentach odnoszących się do różnych okresów.

2. Treść dokumentów

- a) nietypowe daty, kwoty, uwagi, numery telefonów i obliczenia,
- b) brakujące pozycje (w odniesieniu do kolejnych kontroli),
- c) błędy w obliczeniach na fakturze lub odcinku wypłaty wygenerowanych przez komputer: np. kwoty całkowite nie odpowiadają sumie transakcji,
- d) brak obowiązkowego elementu faktury: daty, numeru identyfikacji podatkowej, numeru faktury itd.,
- e) identyczne wzajemnie położenie pieczęci i podpisu osoby na zestawie dokumentów, wskazujące na użycie obrazu (a nie prawdziwy podpis): może to być obraz wygenerowany przez komputer i wykorzystany do sfałszowania dokumentów,
- f) brak szczegółowych danych kontaktowych przedsiębiorstw lub osób fizycznych, takich jak numer telefonu,
- g) brak numerów seryjnych na fakturach i dowodach dostawy towarów, które zazwyczaj są oznaczone numerami seryjnymi (elektronika, linie produkcyjne itd.),
- h) ogólnikowy opis towarów lub usług,
- i) niezgodności lub odchylenia od standardu dotyczącego numerów rachunków bankowych (np. mniej cyfr niż powinno być, numer nie odpowiada określonej oddziałowi banku, inne widoczne niespójności).

3. Okoliczności

- a) adres wykonawcy jest taki sam jak adres pracownika,
- b) adres dostawcy jest adresem domowym,
- c) nietypowa liczba płatności na rzecz jednego odbiorcy lub na jeden adres,
- d) faktury i rachunki wystawione przez podmioty niezarejestrowane w rejestrze działalności gospodarczej,
- e) nietypowe opóźnienia w udzielaniu informacji,
- f) podmiot nie jest w stanie dostarczyć oryginałów dokumentów na żądanie,
- g) data na dokumencie wizualnie różni się od daty na podobnym dokumencie wystawionym przez ten sam podmiot,

- h) odniesienie do przedsiębiorstwa, które nie jest zarejestrowane w publicznie dostępnych rejestrach przedsiębiorstw lub którego nie można znaleźć w dostępnych publicznie zasobach,
- i) faktury wystawione przez nowo powstałe przedsiębiorstwa,
- j) adresy poczty elektronicznej przedsiębiorstwa wystawiającego fakturę na zagranicznym serwerze.

4. Niespójność między dokumentami/dostępными informacjami

- a) niespójność między datami faktur wystawionych przez ten sam podmiot a ich numerami, np. faktura numer 152 wystawiona dnia 25.03.2012 r., a faktura numer 103 wystawiona dnia 30.07.2012 r.,
- b) faktury niezarejestrowane w księgach rachunkowych,
- c) faktury nie odpowiadają cytatami pod względem ceny, ilości i jakości, rodzaju produktu lub opisu dostarczonego produktu lub wykonanej usługi,
- d) pismo/umowa/dokument podpisane przez osobę fizyczną działającą w charakterze przedstawiciela przedsiębiorstwa, jeżeli osoba ta nie została wyznaczona jako przedstawiciel w krajowym rejestrze przedsiębiorstw,
- e) niespójność między informacjami zawartymi na stronie internetowej przedsiębiorstwa, a informacjami na wystawionych fakturach: np. działalność podmiotu nie odpowiada towarom lub usługom, których dotyczy faktura.

II. Korupcja

Korupcja jest to nadużycie stanowiska (publicznego) dla korzyści prywatnych. Zgodnie z art. 1 ust. 3a Ustawy o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym jest to czyn:

- a) polegający na obiecywaniu, proponowaniu lub wręczaniu przez jakąkolwiek osobę, bezpośrednio lub pośrednio, jakichkolwiek nienależnych korzyści osobie pełniącej funkcję publiczną dla niej samej lub dla jakiegokolwiek innej osoby, w zamian za działanie lub zaniechanie działania w wykonywaniu jej funkcji,
- b) polegający na żądaniu lub przyjmowaniu przez osobę pełniącą funkcję publiczną bezpośrednio, lub pośrednio, jakichkolwiek nienależnych korzyści, dla niej samej lub dla jakiegokolwiek innej osoby, lub przyjmowaniu propozycji lub obietnicy takich korzyści, w zamian za działanie lub zaniechanie działania w wykonywaniu jej funkcji,
- c) popełniany w toku działalności gospodarczej, obejmującej realizację zobowiązań względem władzy (instytucji) publicznej, polegający na obiecywaniu, proponowaniu lub

wręczaniu, bezpośrednio lub pośrednio, osobie kierującej jednostką niezaliczaną do sektora finansów publicznych lub pracującej w jakimkolwiek charakterze na rzecz takiej jednostki, jakichkolwiek nienależnych korzyści, dla niej samej lub na rzecz jakiejkolwiek innej osoby, w zamian za działanie lub zaniechanie działania, które narusza jej obowiązki i stanowi społecznie szkodliwe odwzajemnienie,

- d) popełniany w toku działalności gospodarczej obejmującej realizację zobowiązań względem władzy (instytucji) publicznej, polegający na żądaniu lub przyjmowaniu bezpośrednio lub pośrednio przez osobę kierującą jednostką niezaliczaną do sektora finansów publicznych lub pracującą w jakimkolwiek charakterze na rzecz takiej jednostki, jakichkolwiek nienależnych korzyści lub przyjmowaniu propozycji lub obietnicy takich korzyści dla niej samej lub dla jakiejkolwiek innej osoby, w zamian za działanie lub zaniechanie działania, które narusza jej obowiązki i stanowi społecznie szkodliwe odwzajemnienie.

W praktyce istnieje bardzo **wiele form korupcji**, z których najczęściej wymieniane to:

- a) **sprzedajność urzędnicza** – zgodnie z art. 228 Kodeksu karnego istota tego przestępstwa polega na przyjmowaniu korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy w związku z pełnioną funkcją publiczną. Sprawcą tego rodzaju przestępstwa może być osoba pełniąca funkcję publiczną. Osobą pełniącą funkcję publiczną jest m.in. funkcjonariusz publiczny,
- b) **przekupstwo** – zgodnie z art. 229 Kodeksu karnego popełnia osoba, która umyślnie udziela albo obiecuje udzielić korzyści majątkowej lub osobistej osobie pełniącej funkcję publiczną w związku z pełnieniem tej funkcji. W przedmiotowej kwestii udzielenie korzyści polega na bezpośrednim lub pośrednim jej wręczeniu, przy czym zachowanie przekupującego stanowi drugą stronę sprzedajności, określonej w art. 228 Kodeksu karnego,
- c) **płatna protekcja** – zgodnie z art. 230 § 1 Kodeksu karnego sprawcą tego przestępstwa jest każdy, kto, powołując się na wpływy w instytucji państwowej, samorządowej, organizacji międzynarodowej albo krajowej lub w zagranicznej jednostce organizacyjnej dysponującej środkami publicznymi albo wywołując przekonanie innej osoby lub utwierdzając ją w przekonaniu o istnieniu takich wpływów, podejmuje się pośrednictwa w załatwieniu sprawy w zamian za korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę. W przeciwieństwie do przestępstwa sprzedajności, sprawcą przestępstwa płatnej protekcji może być każdy, nie zaś tylko osoba pełniąca funkcję publiczną,
- d) **handel wpływami, czynna płatna protekcja** – przestępstwo to, zgodnie z art. 230a § 1 Kodeksu karnego popełnia każdy, kto udziela albo obiecuje udzielić korzyści majątkowej lub osobistej w zamian za pośrednictwo w załatwieniu sprawy w instytucji państwowej,

samorządowej, organizacji międzynarodowej albo krajowej lub w zagranicznej jednostce organizacyjnej dysponującej środkami publicznymi, polegające na bezprawnym wywarceniu wpływu na decyzję, działanie lub zaniechanie osoby pełniącej funkcję publiczną, w związku z pełnieniem tej funkcji. Działanie sprawcy w tego rodzaju przestępstwie ma skłonić pośrednika do bezprawnego wywarcia wpływu na decyzję osoby pełniącej funkcję publiczną. Działanie przestępcze polega na tym samym, co przestępstwo przekupstwa, z tą różnicą, że w przypadku przestępstwa, o którym mowa w art. 230 Kodeksu karnego, celem działania sprawcy jest opłacenie pośrednictwa, niekoniecznie zaś osoby podejmującej decyzję.

Z punktu widzenia wypełnienia przesłanek przestępstwa korupcji nie jest istotne, czy doszło do przekazania nienależnej korzyści, ani też jaki miała ona wymiar. **O tym, czy to przestępstwo zaistniało, decydują okoliczności jego popełnienia, które jednoznacznie będą wskazywały na element uzależnienia wykonania czynności od uzyskania korzyści.**

„Korzyść” nie musi oznaczać pieniędzy i często zresztą nie są to pieniądze (łapówki rzeczowe nie są tak oczywiste i można je łatwiej, w razie potrzeby, usprawiedliwić). Jakakolwiek „korzyść” materialna wręczona lub otrzymana w celu wywarcia wpływu na osobę otrzymującą taką „korzyść” może zostać uznana za łapówkę. Przykłady „korzyści” wręczonych lub otrzymanych jako łapówki to: prezenty, których wartość przekracza próg ustalony przez organizację lub firmę, „pożyczki” spłacone lub niespłacone, karty kredytowe, przeplacanie (np. zapłacenie 500 000 EUR za mieszkanie warte 200 000 EUR), bezpłatne korzystanie z mieszkań lub zniżki na czynsz, bezpłatne użytkowanie samochodów, płatności gotówką, czekiem lub przelewem bankowym za rzekome „opłaty i prowizje”, stanowiące często ustalony procent wartości przyznanego zamówienia wypłacony przez pośrednika lub firmę „przykrywkę” założoną przez osobę przyjmującą łapówkę, w której ukryte udziały posiadają dopuszczający się nadużyć wykonawcy lub dostawcy. Po przyznaniu zamówienia łapówki najczęściej wypłacane są w formie pieniężnej, tzn. wykonawca płaci ustalony procent od każdej faktury, którą wystawia. Bez względu na sposób płacenia łapówek, aby zrekompensować ich koszt, ceny w zamówieniu zwykle są zawyżone, a jakość towarów i usług jest niższa. Płatności łapówkowe ułatwiają wiele innych typów nadużyć, takich jak wystawianie fałszywych faktur, fikcyjne wydatki lub niewypełnienie warunków zamówienia.

Naciski o charakterze korupcyjnym w zamówieniach publicznych często przybierają formę: niezapewnienia odpowiedniego wyboru np. poprzez nieuzasadnione zakupy od jednego

dostawcy (możliwe jest przyznanie wielu zamówień poniżej pewnego progu ustalonego dla zamówień publicznych), nieuzasadnione wysokie ceny, nadmierne zakupy, aprobata dla niskiej jakości, spóźnionych dostaw lub braku dostaw.

Sygnały ostrzegawcze:

- a) nieuzasadnione preferencyjne traktowanie wykonawcy przez pewien okres przez pracownika decydującego o udzieleniu zamówienia,
- b) bliskie kontakty towarzyskie między osobą decydującą o udzieleniu zamówienia a dostawcą towarów lub usług,
- c) nieuzasadniony lub nagły wzrost zamożności osoby decydującej o udzieleniu zamówienia,
- d) osoba decydująca o udzieleniu zamówienia prowadzi niejawną działalność gospodarczą,
- e) wykonawca ma opinię przedsiębiorcy płacącego łapówki,
- f) nieudokumentowane lub częste zmiany w warunkach zamówienia zwiększające jego cenę,
- g) osoba decydująca o udzieleniu zamówienia odmawia przeniesienia na stanowisko niezwiązane z zamówieniami publicznymi,
- h) osoba decydująca o udzieleniu zamówienia nie przedstawia deklaracji ws. konfliktu interesów lub deklaracja taka jest niepełna.

Korupcji sprzyjają określone zachowania urzędników, m.in.:

- a) przeprowadzanie i dokumentowanie postępowań o udzielenie zamówień publicznych w sposób nierzetelny oraz z naruszeniem obowiązujących przepisów (np. konstruowanie SIWZ w sposób preferujący konkretnego wykonawcę czy nadużywanie trybów o ograniczonej konkurencyjności),
- b) nierzetelne przeprowadzanie i dokumentowanie odbiorów realizowanych zadań,
- c) nierzetelne wykonywanie obowiązków służbowych przez urzędników odpowiedzialnych za kontrolę realizacji projektów/inwestycji polegające m.in. na nienaliczaniu i niedochodzeniu kar umownych od wykonawców zadań.

Po stronie beneficjentów środków unijnych również może dochodzić do istotnych nadużyć, często o podłożu korupcyjnym. Mamy tu do czynienia m.in. z:

- a) zawyżaniem wartości faktur,
- b) fałszowaniem dokumentów,
- c) naruszaniem procedur przetargowych,
- d) kwalifikowaniem zwykłych kosztów działalności beneficjenta jako kosztów projektu,

- e) wydatkowaniem środków na inne cele niż wskazane w dokumentacji aplikacyjnej,
- f) zaniżaniem wartości przedmiotu zamówienia lub dzieleniem zamówienia na części w celu uniknięcia stosowania ustawy Pzp.

Zjawiska korupcyjne w obszarze wykorzystywania środków unijnych mogą być związane m.in. z:

- a) oferowaniem możliwości uzyskania wsparcia lub przyspieszeniem jego uzyskania,
- b) uzależnieniem uzyskania pomocy finansowej od określonej korzyści majątkowej lub osobistej,
- c) zamierzonym przez urzędnika nieujawnieniem nieprawidłowości w trakcie kontroli prowadzonej na różnych etapach realizacji projektu.

III. Konflikt interesów

Pojęcie „**konflikt interesów**” zostało zdefiniowane w artykule 57 ust. 2 rozporządzenia finansowego. Zgodnie z tą definicją: *„Konflikt interesów istnieje wówczas, gdy bezstronne i obiektywne pełnienie funkcji podmiotu działającego w sferze finansów lub innej osoby, (...) jest zagrożone z uwagi na względy rodzinne, emocjonalne, sympatie polityczne lub przynależność państwową, interes gospodarczy lub jakiegokolwiek inne interesy wspólne z odbiorcą”*.

Najczęściej występujące naruszenia związane z konfliktem interesów mogą przybierać następujące **formy**:

- a) przyznanie sobie lub innym nieuzasadnionych bezpośrednich lub pośrednich korzyści,
- b) odmowa przyznania wnioskodawcy lub beneficjentowi praw czy korzyści, do których jest uprawniony,
- c) wykonanie czynności niewłaściwej, stanowiącej nadużycie lub zaniechanie wykonania czynności, które są nakazane,
- d) w przypadku zamówień publicznych sytuacje, gdy pomiędzy pracownikiem Związku a dostawcą/wykonawcą istnieją powiązania kapitałowe, osobowe, rodzinne. Powiązania rodzinne to stosunek małżeństwa, pokrewieństwa, powinowactwa. Powiązania osobowe dotyczą sytuacji, gdy ta sama osoba pełni funkcje zarządzające, kontrolne lub nadzorcze w różnych podmiotach albo też gdy pomiędzy podmiotami, a osobami pełniącymi w nich powyższe funkcje zachodzą powiązania wynikające ze stosunku pracy, o charakterze rodzinnym lub powiązania majątkowe.

Działania mogące spowodować konflikt interesów to działania, które zagrażają bezstronności i obiektywnemu wykonywaniu przez daną osobę jej obowiązków służbowych, takich jak np.: udział w komisji oceniającej w procedurze udzielania dotacji, jeśli osoba ta może bezpośrednio lub pośrednio czerpać korzyści finansowe z wyników tych procedur.

Najczęściej występujące przypadki konfliktu interesów, do jakich dochodzi w jednostkach sektora finansów publicznych to:

- a) manipulowanie zakupami, a więc sytuacja, gdy instytucja w konsekwencji działań pracownika dokonuje zakupu towarów lub usług po zawyżonej cenie lub dokonuje zakupu towarów lub usług, których bez takiego działania nie zdecydowałaby się zakupić,
- b) prowadzenie własnej działalności gospodarczej za pieniądze instytucji, w której pracownik jest zatrudniony.

Sygnały ostrzegawcze – ukryty konflikt interesów w postępowaniu o udzielenie zamówienia publicznego:

- a) nieuzasadnione lub niezwykle przychylne traktowanie konkretnego wykonawcy lub dostawcy,
- b) powtarzające się akceptowanie wysokich cen, niskiej jakości prac itp.,
- c) osoba decydująca o udzieleniu zamówienia nie przedstawia deklaracji ws. konfliktu interesów lub deklaracja taka jest niepełna,
- d) osoba decydująca o udzieleniu zamówienia odmawia przeniesienia na stanowisko niezwiązane z zamówieniami publicznymi,
- e) osoba decydująca o udzieleniu zamówienia wydaje się prowadzić dodatkową działalność gospodarczą.

Sygnały ostrzegawcze związane z konfliktem interesów na różnych etapach postępowania o udzielenie zamówienia:

1. Przygotowanie i rozpoczęcie postępowania

A. Ktoś, kto bierze udział w opracowywaniu dokumentów, może bezpośrednio lub pośrednio próbować wpłynąć na postępowanie o udzielenie zamówienia, aby umożliwić wzięcie w

nim udziału na przykład krewnemu, znajomemu bądź partnerowi handlowemu lub finansowemu.

Sygnały ostrzegawcze:

- a) osoba odpowiedzialna za sporządzenie projektu dokumentacji przetargowej/wyższy urzędnik nalega na wynajęcie zewnętrznego przedsiębiorstwa, aby pomogło przygotować dokumenty, chociaż nie jest to konieczne,
- b) u przedsiębiorstw zewnętrznych zamówiono co najmniej dwa badania przygotowawcze dotyczące tej samej kwestii i ktoś wywiera presję na pracowników, żeby przy sporządzaniu projektu dokumentacji przetargowej wykorzystali jedno z tych badań,
- c) osoba odpowiedzialna za sporządzenie projektu dokumentów organizuje procedurę w taki sposób, że nie ma czasu na staranny przegląd dokumentów przed rozpoczęciem postępowania o udzielenie zamówienia,
- d) w krótkim czasie bez żadnej widocznej przyczyny udzielono co najmniej dwóch zamówień na identyczne produkty, w wyniku czego zastosowano mniej konkurencyjną metodę przeprowadzenia postępowania o udzielenie zamówienia,
- e) wybrano procedurę negocjacyjną, mimo że możliwa jest procedura otwarta,
- f) istnieją nieuzasadnione kryteria kwalifikacji lub udzielenia zamówienia, które sprzyjają konkretnemu przedsiębiorstwu lub określonej ofercie,
- g) zasady dostarczania towarów lub świadczenia usług są zbyt restrykcyjne, wskutek czego ofertę może przedstawić tylko jedno przedsiębiorstwo,
- h) pracownik instytucji zamawiającej ma krewnych pracujących na rzecz przedsiębiorstwa, które może przedstawić ofertę,
- i) pracownik instytucji zamawiającej pracował na rzecz przedsiębiorstwa, które może przedstawić ofertę, tuż przed zatrudnieniem się w instytucji zamawiającej.

Przykład:

Jeden z oferentów bierze udział w procedurze przygotowawczej i uzyskuje pewne dodatkowe informacje przed rozpoczęciem postępowania. Wskutek tego pozostali oferenci nie mają równych szans na wygranę przetargu i jest to konflikt interesów.

B. Może dojść do ujawnienia informacji na temat postępowania o udzielenie zamówienia.

Sygnaly ostrzegawcze:

- a) nietypowe zachowanie pracownika, który nalega na uzyskanie informacji na temat postępowania o udzielenie zamówienia, chociaż nie jest za nie odpowiedzialny,
- b) pracownik instytucji zamawiającej ma krewnych pracujących na rzecz przedsiębiorstwa, które może przedstawić ofertę,
- c) pracownik instytucji zamawiającej pracował na rzecz przedsiębiorstwa, które może przedstawić ofertę, tuż przed zatrudnieniem się w instytucji zamawiającej.

Przykład:

Pracownik bierze udział w opracowywaniu lub korygowaniu dokumentacji dotyczącej zamówień publicznych, następnie zwalnia się i zatrudnia się w przedsiębiorstwie, które wkrótce potem składa ofertę.

2. Procedura zaproszenia, ocena ofert i ostateczna decyzja

- A. Może dojść do manipulacji otrzymanymi ofertami, tak aby ukryć niedotrzymanie terminu przez oferenta lub niedostarczenie przez niego całej wymaganej dokumentacji,
- B. Członek komisji oceniającej może próbować wprowadzić w błąd innych członków lub wywierać na nich presję, aby mieć wpływ na ostateczną decyzję, na przykład poprzez podanie błędnej interpretacji przepisów.

Sygnaly ostrzegawcze:

- a) oficjalne dokumenty lub pokwitowania otrzymania dokumentów zostały w oczywisty sposób zmienione (np. zawierają skreślenia),
- b) członkowie komisji oceniającej nie mają niezbędnej wiedzy technicznej, aby ocenić złożone oferty i są zdominowani przez jedną osobę,
- c) w systemie kryteriów znajduje się zbyt wiele elementów subiektywnych,
- d) brakuje pewnych obowiązkowych informacji od zwycięskiego oferenta,
- e) niektóre informacje podane przez zwycięskiego oferenta dotyczą pracowników instytucji zamawiającej (np. adres pracownika),
- f) adres zwycięskiego oferenta jest niekompletny, np. podana jest tylko skrytka pocztowa, a nie ma numeru telefonu ani ulicy i numeru domu (może to być przedsiębiorstwo fasadowe),

- g) specyfikacje są bardzo podobne do produktów lub usług zwycięskiego oferenta, zwłaszcza jeśli specyfikacje obejmują zbiór bardzo szczegółowych wymogów, które bardzo niewielu oferentów mogłoby spełnić,
- h) niewiele przedsiębiorstw, które zakupiły dokumentację przetargową, składa oferty, szczególnie jeśli ponad połowa z nich rezygnuje,
- i) zamówienie wygrywają nieznane przedsiębiorstwa bez osiągnięć.

3. Realizacja, zmiana i modyfikacja zamówień publicznych

- A. Projekt zamówienia nie jest sporządzony zgodnie z przepisami lub specyfikacjami technicznymi i dokumentacją przetargową,
- B. Zamówienie jest źle wykonane,
- C. Zamówienie jest źle monitorowane,
- D. Akceptowane są fałszywe oświadczenia.

Sygnały ostrzegawcze:

- a) zmieniono standardowe klauzule umowne (dotyczące audytu, środków zaradczych, odszkodowania itp.),
- b) metodyka i plan pracy nie są załączone do zamówienia,
- c) nazwa i status prawny przedsiębiorstwa uległy zmianie, a odpowiedzialny urzędnik nie kwestionuje tego,
- d) ten sam urzędnik ds. projektu dokonuje licznych lub budzących wątpliwości poleceń zmiany zamówienia w odniesieniu do określonego wykonawcy lub zatwierdza takie polecenia,
- e) w projektach międzynarodowych występuje długie, niewyjaśnione opóźnienie między ogłoszeniem zwycięskiego oferenta a podpisaniem umowy (może to oznaczać, że wykonawca odmawia zapłaty lub negocjuje w sprawie łapówki),
- f) w specyfikacjach technicznych lub w zakresie zadań wprowadzono istotne zmiany,
- g) ilość przedmiotów, które mają zostać dostarczone, jest zmniejszona bez proporcjonalnego zmniejszenia płatności,
- h) liczba godzin pracy jest zwiększona bez odpowiedniego zwiększenia ilości wykorzystywanych materiałów,
- i) brakuje umowy lub dokumentacja potwierdzająca zakup jest niewystarczająca,

- j) zachowanie pracownika zamawiającego w odniesieniu do dokumentacji jest nietypowe: niechętnie odpowiada na pytania kierownictwa o niewyjaśnione opóźnienia i brakujące dokumenty,
- k) istnieje wiele przeglądów administracyjnych i unieważnionych postępowań o udzielenie zamówienia,
- l) w umowie występują jakiekolwiek zmiany pod względem jakości, ilości lub specyfikacji towarów i usług, które odbiegają od dokumentacji przetargowej (zakres zadań, specyfikacje techniczne itp.).

IV. Zmowa przetargowa

Wykonawcy na danym obszarze geograficznym, w regionie lub w danej branży mogą wejść w znowę, w wieloraki sposób, aby pokonać konkurencję i podnieść ceny. Naruszenie zapisów Ustawy z dnia 29 stycznia 2004 roku *Prawo Zamówień Publicznych* może mieć miejsce na różnych etapach postępowania o udzielenie zamówienia publicznego, często wiąże się z nadużyciami korupcji lub konfliktu interesów, bywa jednak także, że związane jest ze zjawiskiem zmowy przetargowej, która stanowi przestępstwo opisane w art. 305 *Kodeksu Karnego*.

Zgodnie z zapisami art. 305 § 1 Kodeksu karnego: „*Kto w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, udaremnia lub utrudnia przetarg publiczny albo wchodzi w porozumienie z inną osobą działając na szkodę właściciela mienia albo osoby lub instytucji, na rzecz której przetarg jest dokonywany, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3*”.

Definicja zmowy przetargowej wskazana została w art. 6 ust. 1 pkt 7 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów. W świetle powyższego przepisu **zmowy przetargowe** to porozumienia, których celem lub skutkiem jest wyeliminowanie, ograniczenie lub naruszenie w inny sposób konkurencji na rynku właściwym, polegające na uzgadnianiu przez przedsiębiorców przystępujących do przetargu lub przez tych przedsiębiorców i przedsiębiorcę będącego organizatorem przetargu warunków składanych ofert, w szczególności zakresu prac lub ceny.

Do najczęściej występujących **mechanizmów zmów przetargowych**, które są wykorzystywane przez przedsiębiorców należy zaliczyć:

1. Składanie oferty zabezpieczającej (complementary bidding)

Oferty zabezpieczające (oferty ukryte) składane są jedynie, aby sprawić wrażenie, że oferenci przedstawiają prawdziwe oferty, a nie w celu zaakceptowania ich przez nabywcę. Oferenci działający w zmowie porozumiewają się w celu zaoferowania wyższych cen lub zamierzonego przedstawienia ofert niezgodnych z warunkami zamówienia, aby umożliwić wybór wybranego oferenta po zawyżonej cenie. Zwycięzca dzieli się udziałem w zysku z przegranymi oferentami, zatrudnia ich jako podwykonawców lub pozwala im na wygranie innych zamówień po zawyżonych celach. Oferty zabezpieczające mogą również pochodzić od firm-przykrywek lub od przedsiębiorstw powiązanych.

2. Ograniczanie ofert przetargowych (bid suppression)

Aby taka forma manipulowania wynikami przetargu mogła się powieść, liczba oferentów musi być ograniczona i wszyscy oni muszą się zgodzić na współpracę. W przypadku gdy nowy oferent (po angielsku „diver”) lub oferent niewspółpracujący decydują się wziąć udział w przetargu, zawyżanie cen staje się oczywiste. Aby temu zapobiec, firmy pozostające w zmowie mogą zapłacić firmie trzeciej, aby zrezygnowała z przetargu lub też uciec się do bardziej radykalnych środków nacisku w celu wymuszenia odstąpienia od udziału. Firmy pozostające w zmowie mogą również zmusić dostawców lub podwykonawców, aby nie prowadzili oni interesów z firmami, które odmawiają współpracy w utrzymaniu ich monopolistycznej pozycji na rynku.

3. Składanie rotacyjnych ofert przetargowych (bid-rotation)

Firmy pozostające w zmowie składają oferty zabezpieczające lub rezygnują ze złożenia oferty, aby umożliwić każdemu oferentowi po kolei złożenie najtańszej oferty. Rotacja taka może się opierać na podziale geograficznym – jeden wykonawca drogowych robót budowlanych dostaje zlecenia na wszystkie roboty w danym regionie, inny przedsiębiorca, w innym regionie – lub w oparciu o charakter robót, czas itp.

4. Podział rynku

Firmy pozostające w zmowie mogą podzielić między siebie rynek lub rodzaje produktów i umówić się, że nie będą ze sobą konkurować na obszarze zarezerwowanym dla konkurencji, lub też dokonać takiego porozumienia w ramach zmowy, np. poprzez składanie jedynie ofert

zabezpieczających. Czasami pracownicy mogą być zaangażowani w zminy przetargowe – niejednokrotnie posiadając interesy finansowe w „konkurujących” przedsiębiorstwach – i otrzymywać odsetek od zawyżonych cen.

Sygnały ostrzegawcze:

- a) zwycięska oferta jest zbyt droga w porównaniu do szacowanych kosztów, opublikowanych wykazów cen, podobnych robót lub usług, średnich cen w branży lub uczciwych cen rynkowych;
- b) ceny konsekwentnie zawyżane przez wszystkich oferentów;
- c) ceny ofert spadają w przypadku udziału w przetargu nowego oferenta;
- d) rotacja zwycięskich oferentów w podziale na region, typ zadania lub robót;
- e) przegrani oferenci są zatrudniani jako podwykonawcy;
- f) nietypowe schematy przetargów (np. oferty różnią się od siebie w cenie dokładnie o pewien procent, zwycięska oferta sytuuje się tuż poniżej wartości progowej akceptowalnej ceny, cena oferty jest taka sama jak cena przewidziana w budżecie, zbyt wysoka, zbyt niska, zbyt odległa, zawiera okrągłe wartości liczbowe, oferta jest niekompletna itp.);
- g) ewidentne związki między oferentami, np. ten sam adres, pracownicy, numer telefonu itp.;
- h) wykonawca podaje w ofercie informacje o podwykonawcach, którzy konkurują jako wykonawcy w tym samym przetargu;
- i) doświadczeni wykonawcy nie składają oferty, a stają się podwykonawcami lub też oferent składający ofertę o niskiej cenie wycofuje się z przetargu, a następnie zostaje podwykonawcą;
- j) w pewnych przetargach biorą udział zawsze ci sami konkurenci, inne firmy nigdy nie składają ofert;
- k) brak informacji o przegranych oferentach w internecie, wykazach przedsiębiorców, brak adresu itp. (innymi słowy są to przedsiębiorstwa fikcyjne);
- l) wymiana korespondencji lub inne przesłanki wskazujące na to, że wykonawcy wymieniają się informacjami dotyczącymi cen, dzielą się między sobą obszarami geograficznymi lub w inny sposób wchodzi w nieformalne porozumienia;
- m) przypadki zmów przetargowych wykryto w następujących sektorach, co ma znaczenie dla funduszy strukturalnych: kładzenie asfaltu, roboty budowlane, roboty pogłębiarskie, wyposażenie elektryczne, krycie dachów, usuwanie odpadów.

V. Niezrównoważone oferty przetargowe

Nadużycie to polega na przekazywaniu wybranemu oferentowi przez osoby odpowiedzialne za organizację przetargu poufnych informacji, które nie są dostępne dla pozostałych oferentów, np. że jedna lub więcej pozycji w zaproszeniu do udziału w przetargu nie zostaną uwzględnione w umowie (niektóre pozycje mogą być również celowo zbyt ogólne lub niejasne, a wybranego oferenta instruuje się, jak odpowiednio przygotować ofertę). Informacje takie pozwalają wybranym firmom na złożenie tańszych ofert, poprzez zaoferowanie bardzo niskich cen w przypadku pozycji, które nie zostaną uwzględnione w docelowym zamówieniu. Składanie niezrównoważonych ofert przetargowych jest jednym z najskuteczniejszych sposobów manipulowania wynikami przetargu, jako że oszustwo to nie jest tak oczywiste jak pozostałe sposoby, takie jak np. nieuzasadnione zakupy z jednego źródła.

Sygnaly ostrzegawcze:

- a) ceny dotyczące pewnych pozycji w przetargu wydają się zaniżone;
- b) krótko po udzieleniu zamówienia wprowadza się do niego zmiany, usuwając lub modyfikując niektóre pozycje;
- c) pewne pozycje zapisane w specyfikacji przetargowej są inne niż te zapisane w umowie;
- d) oferenci mają bliskie kontakty z pracownikami odpowiedzialnymi za przetarg lub uczestniczą w przygotowaniu specyfikacji.

VI. Nadużycia w specyfikacjach

Zaproszenia do przetargu lub zapytania ofertowe mogą zawierać specyfikacje, które są przygotowane pod kątem kwalifikacji danego oferenta, którym tylko on może sprostać. Nadużycia takie są powszechne w sektorze technologii informatycznych i w przypadku pozostałych zamówień technicznych. Zawężone specyfikacje mogą być wykorzystane w celu wykluczenia pozostałych oferentów, lub aby usprawiedliwić zakupy od jednego dostawcy i uniknąć konkurencji. Nadużycia w specyfikacjach, które mają za zadanie faworyzować jednego wykonawcę sugerują korupcję.

Sygnaly ostrzegawcze:

- a) tylko jeden lub niewielka liczba oferentów odpowiada na zaproszenie do udziału w przetargu;

- b) podobieństwo między opisem w specyfikacji a towarem lub usługą oferenta, który wygrał przetarg;
- c) skargi ze strony pozostałych oferentów;
- d) specyfikacje są znacznie węższe lub szersze niż w podobnych poprzednich zaproszeniach do udziału w przetargu;
- e) nietypowe lub nieuzasadnione specyfikacje;
- f) przyznanie jednemu dostawcy znaczącej liczby zamówień;
- g) kontakty towarzyskie w trakcie procedury przetargowej między pracownikami odpowiedzialnymi za przetargi i oferentami;
- h) nabywca definiuje produkt, korzystając z nazwy firmowej zamiast z opisu.

VII. Ujawnienie danych dotyczących przetargu

Pracownicy odpowiedzialni za proces przetargowy, opracowanie projektu lub ocenę ofert mogą ujawnić poufne informacje, aby pomóc wybranemu oferentowi w skonstruowaniu oferty technicznej lub finansowej. Dane takie mogą dotyczyć szacunkowego budżetu, preferowanych rozwiązań lub szczegółów oferty konkurentów.

Sygnały ostrzegawcze:

- a) słaba kontrola procedur przetargowych, np. nieprzestrzeganie terminów;
- b) zwycięska oferta jest tylko nieznacznie tańsza od kolejnej najtańszej oferty;
- c) niektóre oferty zostały otworzone wcześniej;
- d) przyjmowanie spóźnionych ofert;
- e) oferent składający spóźnioną ofertę wygrywa przetarg; -wszystkie oferty zostają odrzucone, po czym ogłaszany jest nowy przetarg;
- f) w trakcie procedury przetargowej zwycięski oferent utrzymuje prywatne kontakty z personelem odpowiedzialnym za przetargi za pośrednictwem poczty elektronicznej lub w inny sposób.

VIII. Manipulacje ofertami

W przypadku niewystarczającej kontroli procesu przetargowego pracownicy odpowiedzialni za przetargi mogą manipulować otrzymanymi ofertami w celu zagwarantowania wyboru wybranego oferenta (np. poprzez zamianę ofert, ich „zagubienie”, unieważnienie ofert z powodu rzekomych błędów w specyfikacji itp.).

Sygnaly ostrzegawcze:

- a) skargi ze strony oferentów;
- b) niewystarczające kontrole oraz niewłaściwe procedury przetargowe;
- c) wprowadzanie zmian do ofert po ich otrzymaniu;
- d) unieważnienie ofert z powodu błędów;
- e) kwalifikujący się oferent zostaje zdyskwalifikowany wobec braku jednoznacznych przyczyn;
- f) brak ponownego ogłoszenia przetargu nawet w sytuacji otrzymania mniejszej niż minimalna liczby ofert.

IX. Nieuzasadnione udzielanie zamówień jednemu oferentowi

Nadużycie to jest często wynikiem korupcji, w szczególności jeżeli jego schemat powtarza się, a udzielenie zamówienia wzbudza wątpliwości. Mechanizm ten polega na podzieleniu przedmiotu zamówienia w celu uniknięcia progów, fałszowaniu uzasadnień dotyczących zakupów od jednego dostawcy, opracowywaniu bardzo wąskich specyfikacji lub rozszerzeniu wcześniej udzielonych zamówień bez przeprowadzania nowego przetargu.

Sygnaly ostrzegawcze:

- a) udzielanie zamówień jednemu wykonawcy tuż powyżej lub poniżej wartości progów, powyżej których wymagane jest przeprowadzenie przetargu;
- b) udzielanie bez przetargu zamówienia, które wcześniej było objęte procedurą przetargową;
- c) podział dostawy w celu uniknięcia progu, powyżej których obowiązuje procedura przetargowa;
- d) zaproszenie do przetargu przesłane tylko do jednego wykonawcy.

X. Dzielenie zamówień

Pracownicy odpowiedzialni za udzielenie zamówienia mogą podzielić przedmiot zamówienia na co najmniej dwie części w celu uniknięcia konkurencji lub kontroli ze strony kierownictwa wyższego szczebla. Na przykład, jeżeli próg ten wynosi 250 000 EUR, pojedyncze zamówienie na towary lub usługi o wartości 275 000 EUR może być podzielone na dwa zamówienia – jedno na towary o wartości 150 000 EUR, a drugie o wartości 125 000 EUR – w celu uniknięcia przetargu. Dzielenie zamówień (po angielsku „salami slicing”) może

wskazywać na korupcję bądź inne schematy nadużyć ze strony pracownika odpowiedzialnego za zamówienia.

Sygnały ostrzegawcze:

- a) co najmniej dwa następujące po sobie powiązane zamówienia udzielone temu samemu wykonawcy tuż poniżej progu, powyżej których konieczne jest przeprowadzenie przetargu lub kontroli wyższego szczebla;
- b) nieuzasadnione dzielenie przedmiotów zamówienia, np. osobne kontrakty na roboty i materiały, z których każdy mieści się poniżej wartości progowych;
- c) następujące po sobie zamówienia tuż poniżej wartości progowej.

XI. Mieszanie zamówień

Wykonawca, któremu zleca się wykonanie wielu podobnych robót, może żądać zapłaty za te same koszty personelu oraz inne należności i wydatki w odniesieniu do różnych zamówień, powodując tym samym nadmierne koszty dla zamawiającego.

Sygnały ostrzegawcze:

- a) podobne faktury przedstawione w odniesieniu do różnych prac i zamówień;
- b) wykonawca wystawia faktury za więcej niż jedno zlecenie za ten sam okres.

XII. Nieuczciwe naliczanie należności

Wykonawca może popełnić nadużycie poprzez celowe pobieranie należności, które są niedozwolone lub nieuzasadnione, lub które nie mogą być przypisane do zamówienia, pośrednio lub bezpośrednio. Mechanizm ten częściej dotyczy kosztów robocizny niż kosztów materiałów, ponieważ kosztami robocizny można teoretycznie obciążyć dowolne zamówienie. Kosztami robocizny można manipulować poprzez tworzenie fikcyjnych ewidencji czasu pracy, zmieniając wpisy w ewidencji czasu pracy lub w odpowiedniej dokumentacji lub po prostu poprzez wystawianie faktur za zawyżone koszty robocizny, niepoparte żadną dokumentacją.

Sygnały ostrzegawcze:

- a) wygórowane lub nietypowe rachunki za robociznę;
- b) rachunki za robociznę niezgodne z postępem wykonania umowy;
- c) ewidentne zmiany w ewidencji czasu pracy;

- d) brak ewidencji czasu pracy;
- e) rachunki za te same materiały przedstawione w ramach większej liczby zamówień;
- f) wystawianie rachunków za koszty pośrednie jako koszty bezpośrednie.

XIII. Nieuczciwe informowanie o cenach

Nieuczciwe informowanie o cenach ma miejsce w przypadku, gdy wykonawca nie przedstawia aktualnych, całkowitych i dokładnych kosztów lub danych dotyczących cen w ofercie cenowej, co powoduje wzrost ceny zamówienia.

Sygnały ostrzegawcze:

- a) wykonawca odmawia przedstawienia dokumentów potwierdzających poniesione koszty, opóźnia ich dostarczenie lub nie jest w stanie ich dostarczyć;
- b) wykonawca dostarcza nieodpowiednią lub niepełną dokumentację;
- c) informacje dotyczące cen są nieaktualne;
- d) ewidentnie zawyżone ceny w porównaniu z podobnymi zamówieniami, wykazami cen lub średnimi cenami w branży.

XIV. Niewypełnienie warunków specyfikacji

Wykonawcy, którzy nie wypełniają specyfikacji zamówienia, a następnie utrzymują, że je spełniali, popełniają nadużycie. Przykłady tego typu nadużyć obejmują stosowanie niespełniających norm materiałów budowlanych lub elementów o niskiej jakości, niezastosowanie właściwego podkładu w projektach drogowych itp. Stoi za tym oczywiście chęć zwiększenia zysków poprzez obniżenie kosztów lub uniknięcia kar za nieprzestrzeganie terminów itp. Wiele z tego typu nadużyć jest trudnych do wykrycia bez szczegółowej kontroli lub badań przeprowadzonych przez niezależnych rzeczoznawców. Osoby dopuszczające się nadużycia mogą również starać się przekupić kontrolerów.

Sygnały ostrzegawcze:

- a) różnice pomiędzy wynikami badań i kontroli a wymaganiami umownymi i specyfikacjami;
- b) brak wyników badań kontrolnych lub certyfikatów;
- c) niska jakość, słabe właściwości użytkowe oraz duża liczba skarg;
- d) wskazówki z zestawień wydatków wykonawcy wskazujące na to, że wykonawca nie zakupił np. materiałów koniecznych do przeprowadzenia robót, nie posiada ani nie

wypożyczył odpowiedniego sprzętu lub też nie posiada odpowiedniego personelu na miejscu robót (taki rodzaj kontroli krzyżowej może się okazać bardzo cenny).

XV. Fikcyjni usługodawcy

- A. Pracownik może zatwierdzić płatności na rzecz fikcyjnego dostawcy w celu zdefraudowania środków. Z nadużyciem takim mamy do czynienia głównie w przypadku braku podziału obowiązków między osobami odpowiedzialnymi za zlecenie, odbiór i płatność;
- B. Wykonawca może założyć fikcyjną firmę, aby składać oferty zabezpieczające w przypadku zmowy przetargowej w celu zawyżenia kosztów lub przedstawienia fikcyjnych faktur.

Doświadczenie pokazuje, że osoby dopuszczające się nadużycia często używają nazw firm, które są podobne do nazw rzeczywistych przedsiębiorstw.

Sygnały ostrzegawcze:

- a) usługodawcy nie udaje się zlokalizować w wykazach przedsiębiorstw, w internecie (przy pomocy wyszukiwarki Google lub innej);
- b) nie udaje się zlokalizować adresu usługodawcy;
- c) usługodawcy podaje błędny adres lub numer telefonu;
- d) przedsiębiorstwo jest zarejestrowane za granicą(off-shore).

XVI. Zamiana materiałów

Zamiana materiałów dotyczy sytuacji, w której wykonawca, bez wiedzy nabywcy, zamienia przewidziane w zamówieniu materiały na inne, gorszej jakości. W najgorszym przypadku zamiana materiałów może stwarzać zagrożenie dla życia, np. w przypadku wad w projektach infrastrukturalnych lub budowlanych. Zamiana materiałów jest szczególnie lukratywna w przypadku zamówień, w których zleceniodawca zażądał wysokiej jakości materiałów, które mogą być zastąpione podobnie wyglądającymi a tańszymi odpowiednikami. Zamiana taka często ma miejsce w przypadku komponentów, których nie daje się łatwo skontrolować. Zdarza się również, że w celu zatajenia oszustwa do kontroli przedstawiane są specjalnie dobrane próbki.

Sygnały ostrzegawcze:

- a) nietypowe bądź podrobione opakowanie; opakowanie, kolory lub wzornictwo inne niż standardowe;
- b) różnice pomiędzy oczekiwanym wyglądem, a rzeczywistym wyglądem;
- c) numery identyfikacyjne wyrobów różnią się od tych wskazanych w katalogu lub w systemie numeracji;
- d) ponadprzeciętna liczba negatywnych wyników badań lub kontroli właściwości użytkowych, potrzeba wczesnej wymiany, wysokie koszty eksploatacji lub napraw;
- e) zaświadczenia o zgodności podpisane przez osoby nieuprawnione lub nieposiadające odpowiednich kwalifikacji;
- f) znaczące różnice między szacowanymi a rzeczywistymi kosztami materiałów;
- g) wykonawca ma opóźnienia w realizacji, lecz szybko je nadrabia;
- h) nietypowe lub nieczytelne numery seryjne; numery seryjne są niezgodne z rzeczywistym systemem numeracji producenta;
- i) faktury, numery inwentaryzacyjne lub opisy pozycji nie odpowiadają warunkom zlecenia.

XVII. Nadużycia dotyczące kosztów robocizny i usług doradczych

1. Poniesione koszty robocizny

Bez niezależnej zewnętrznej kontroli lub kontroli na miejscu ewidencją czasu pracy stosunkowo łatwo manipulować. Wykonawca może świadomie, pośrednio lub bezpośrednio, podawać nieprawdziwe dane dotyczące czasu pracy. Zasadniczym problemem jest to, czy czas pracy danego pracownika jest odpowiednio zakwalifikowany do projektu, nad którym pracuje (gdy brak jest dokumentacji sporządzonej przez strony trzecie, takiej jak faktury lub zamówienia, która wskazywałaby na rzeczywiste koszty pracy).

Sygnały ostrzegawcze:

- a) różne metody fakturowania;
- b) nagłe, znaczące zmiany w kosztach;
- c) zmniejszające się koszty w przypadku projektów lub zamówień, w których przekroczono budżet lub budżet jest bliski wyczerpania;
- d) nieproporcjonalny odsetek pracowników objętych kosztami pośrednimi;

- e) znacząca liczba pracowników przeniesionych z kategorii kosztów bezpośrednich do pośrednich lub odwrotnie;
- f) ci sami pracownicy stale przenoszani z kategorii kosztów bezpośrednich do pośrednich lub odwrotnie;
- g) niewystarczające kontrole wewnętrzne w fakturowaniu kosztów pracy, jak np. karty czasu pracy podpisywane z wyprzedzeniem, karty czasu pracy pracownika wypełniane przez przełożonego, wypisane ołówkiem lub wypełniane na koniec okresu rozliczeniowego;
- h) rzeczywiste godziny czasu pracy i koszty stale na granicy budżetu lub tuż pod nią;
- i) stosowanie korekt dziennych w celu przesunięcia kosztów między zamówieniami, działalnością w zakresie badań i rozwoju oraz kosztami komercyjnymi;
- j) znaczący wzrost lub spadek kosztów na wrażliwych kontach;
- k) koszty czasu pracy naliczane inaczej niż w przypadku powiązanych kosztów podróży.

2. Nieuzasadnione nadgodziny

Wykonawca może celowo domagać się zapłaty za rzekome nadgodziny w przypadku, gdy zwykle nie jest udzielany dodatkowy urlop za nadgodziny. Zasadniczym problemem jest to, czy czas pracy pracownika jest odpowiednio zakwalifikowany do projektu, nad którym pracuje. Nie istnieje żadna dokumentacja strony trzeciej.

Sygnaly ostrzegawcze:

- a) od personelu wymaga się znaczącej, bezpośredniej lub pośredniej, bezpłatnej pracy w nadgodzinach nad wieloma projektami;
- b) pracownicy etatowi otrzymują wynagrodzenie jedynie za stałe godziny pracy przepracowane w danym dniu przez dłuższy okres czasu;
- c) nadużycie w postaci wymaganej przez kierownictwo pracy w czasie nieodpłatnym, za które pracownicy otrzymują inne korzyści;
- d) zamówienia lub projekty, w których przekroczono budżet, nad którymi pracuje się jedynie w czasie nieodpłatnym.

3. Usługi doradcze

Przykład:

Usługi były w pełni poparte szczegółowymi umowami w zakresie doradztwa, fakturami i sprawozdaniami. Usługi doradcze związane były z działalnością usługodawcy, który

przedstawił odpowiednie zalecenia w celu poprawy wydajności w pewnych dziedzinach. Zleceniodawca wprowadził większość zaleceń. Stosowne umowy były odpowiednio szczegółowe, a cena usługi rozsądna. Niemniej jednak z usług niektórych zleceniobiorców zleceniodawca korzystał po raz pierwszy. Umowy nie precyzowały, jakie usługi mają zapewnić zleceniobiorcy; określono w nich natomiast, kto będzie świadczył usługi oraz stawkę godzinną. Życiorysy poszczególnych pracowników były niedostępne. W przypadku nowych firm należności były wyższe. Przedstawiciel przedsiębiorstwa nie był w stanie uzasadnić wyższych cen, ani podać szczegółów dotyczących zleconych usług. Ponadto w fakturach za wykonane usługi dodatkowo przedstawianych przez te przedsiębiorstwa nie określono, jakie były to usługi, odwoływano się w nich jedynie do umowy. Wydatki miały formę ryczałtu bez wyszczególnienia godzin pracy, stawki godzinowej, kosztów podróży lub innych wydatków. Brak było sprawozdań z podróży lub innych sprawozdań. Brak było dodatkowych informacji dotyczących tych przedsiębiorstw; zleceniodawca ograniczył się jedynie do ustnych zapewnień, że zamówione usługi zostały zrealizowane. Poza tym na fakturach jako adres korespondencyjny wskazano numer skrytki pocztowej, brak było informacji o tych przedsiębiorstwach w książce telefonicznej.

Sygnały ostrzegawcze:

- a) brak formalnej umowy; wysokie sumy wypłacone za „świadczone usługi” na podstawie faktur, na których brakowało wielu szczegółów;
- b) podpisane umowy nie precyzują świadczonych usług, brak jest dodatkowej dokumentacji, takiej jak szczegółowe faktury, sprawozdania z podróży lub z badań, która usprawiedliwiałaby wydatki;
- c) usługi, za które zapłacono, miały na celu bezprawne pozyskanie, rozprowadzenie lub wykorzystanie informacji lub prawnie chronionych danych;
- d) usługi, za które zapłacono, miały na celu wywarcie bezprawnego wpływu na przedmiot przetargu, ocenę wniosku lub ceny, wybór oferenta, negocjacje zamówienia, jego zmianę lub na żądania zleceniodawcy. Nie ma znaczenia, czy za zlecenie odpowiedzialny jest wykonawca, czy podwykonawcy;
- e) usługi, za które zapłacono, były wykonane w sposób, który naruszał przepisy zakazujące nieuczciwych praktyk gospodarczych lub zapobiegające konfliktom interesów.

4. Kategorie prac

Usługodawca przedstawił propozycję przedłużenia zamówienia realizowanego na zasadzie „czas i zasoby” (time and material – T&M), które zlecano co roku przez poprzednie dwa lata. W propozycji tej wskazał on, że poniesione koszty w przeliczeniu na godzinę były znacznie niższe niż zaproponowane stawki, z wyjątkiem kategorii kosztów administracyjnych. W pierwotnej ofercie wskazano pełne zatrudnienie w czasie, gdy złożono ofertę. Po udzieleniu zamówienia wykonawca zatrudnił pracowników po niższych stawkach niż te określone w ofercie. Kwalifikacje niektórych spośród nowozatrudnionych pracowników były poniżej wymagań określonych w zaproszeniu do udziału w przetargu. Wykonawca zatrudnił wielu nowych pracowników na stanowiskach, do których nie mieli oni wystarczających kwalifikacji.

Sygnaly ostrzegawcze:

- a) znaczące różnice między zaproponowanymi i rzeczywistymi kosztami jednostkowymi lub ilością świadczonych usług, które nie są uzasadnione zmianami w zakresie prac lub wymaganiami dotyczącymi zlecenia;
- b) każda przedstawiona faktura opiewa na maksymalną kwotę ustaloną w umowie. Wyjątkiem byłaby sytuacja, w której w zamówieniu zapisano, za jaką liczbę godzin zostanie wystawiony rachunek;
- c) konkretne osoby wymienione w ofercie jako „kluczowi pracownicy” nie pracują w ramach zamówienia;
- d) zaproponowany personel nie odpowiada istniejącym zasobom ludzkim. Konieczne jest zatrudnienie dodatkowych pracowników na dużą skalę. Stawki wynagrodzeń nowych pracowników są znacznie niższe niż określone w ofercie;
- e) kwalifikacje pracowników nie odpowiadają wymaganiom w tym zakresie określonym w przepisach dotyczących danej grupy zawodowej lub w wymaganiach określonych w zamówieniu;
- f) pracownicy opłacani pośrednio przez firmę opłacaną bezpośrednio w ramach zamówienia;
- g) czas pracy partnerów, urzędników, kontrolerów lub innych pracowników opłacany niezgodnie z warunkami zamówienia lub z zasadami księgowości i procedurami przyjętymi w firmie.